

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd a starých jazyků

Bc. Jaromír Vlk

Bohatství v Lukášově evangeliu

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. ThLic. Jaroslav Brož, Th.D., S.S.L.

Praha 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. července 2021

Bc. Jaromír Vlk

Bibliografická citace

Bohatství v Lukášově evangeliu: Diplomová práce / Bc. Jaromír Vlček; vedoucí práce: doc. ThLic. Jaroslav Brož, Th.D., S.S.L. -- Praha, 2021. -- 90 s.

Anotace

Cílem diplomové práce je podat ucelený pohled na téma „bohatství“, jak jej představuje Lukáš ve svém evangeliu. První kapitola se věnuje obecnému pohledu na majetek a bohatství, jak nám jej předává nejdříve SZ a poté i NZ. Následující kapitola se zabývá užším výběrem textů, na které ve třetí kapitole navazuje stěžejní část této diplomové práce – podrobná jazyková a literární analýza – exegeze. Vybrané texty tvoří soubor několika podobenství, která tématu majetku (a také postoji vůči němu) věnují určitou pozornost. Jedná se především o podobenství o boháči a stodolách (L 12,13–21), podobenství o ztraceném penízi (L 15,8–10), podobenství o marnotratném synu (L 15,11–32), podobenství o nepoctivém správci (L 16,1–9) a také podobenství o boháči a Lazarovi (L 16,19–31). Čtvrtá kapitola nejen sumarizuje Lukášův pohled na bohatství a majetek, ale zmiňuje i protilehlý úhel pohledu, a to chudobu. Následující kapitola se zaměřuje na výraz „Boží království“ a jeho vztah k hmotným statkům tohoto světa. Jelikož bývá Lukášovo evangelium spojováno se Skutky apoštolskými do jednoho velkého celku, věnuje poslední kapitola svou pozornost vztahu první křesťanské komunity k majetku a bohatství. Cenné informace z období prvních století jsou čerpány ze zmíněné knihy Skutky apoštolů.

Klíčová slova

bohatství, majetek, Lukášovo evangelium, podobenství, exegeze

Abstract

The aim of the diploma thesis is to impart a comprehensive view of the topic of "wealth," as presented by Luke in his gospel. The first chapter provides a general view of the notion of property and wealth, as passed on to us first by the Old Testament (OT) and subsequently by the New Testament (NT). The following chapter deals with a narrower selection of texts followed in the third chapter by the main part of this thesis – a detailed linguistic and literary analysis (“exegesis”). The selected texts comprise a set of several parables that touch upon the theme of “property” (as well as attitudes towards it). These are, in particular, the parable of the rich man and the barns (L 12,13–21), the parable of the lost coin (L 15,8–10), the parable of the prodigal son (L 15,11–32), the parable of the dishonest steward (L 16,1–9) and also the parable of the rich man and Lazarus (L 16,19–31). The fourth chapter not only encapsulates Luke's view of wealth, but also mentions the antithesis of wealth, namely poverty. The following chapter focuses on the term "God's kingdom" and its relationship to the material goods of this world. As the Gospel of Luke is often combined with the Acts of the Apostles to coalesce into one great composition, the last chapter is devoted to the relationship of the first Christian community to wealth. Valuable information from the era of the first centuries is drawn from the aforementioned book Acts of the Apostles.

Keywords

wealth, property, Gospel according to Luke, parables, exegesis

Počet znaků (včetně mezer): 137 453

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl především moc poděkovat svému vedoucímu práce doc. ThLic. Jaroslavu Brožovi, Th.D., S.S.L., který mi poskytl odborné vedení.

Dále děkuji své rodině, jmenovitě mojí manželce za podporu při dokončení této mé práce. Nesmím zapomenout ani na mé přátele a kamarády, kteří mi pomáhali při formální úpravě mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	11
1. Termín „bohatství“ a jeho opozita v Lukášově evangeliu.....	13
1.1. Historický vývoj peněz	13
1.1.1. Vývoj na území Palestiny v době starozákonní	14
1.2. Starozákonní pohled na „bohatství“	14
1.3. Novozákonní pohled na „bohatství“	16
1.4. Opozita v Lukášově evangeliu	18
2. Výběr exemplárních textů z Lukášova evangelia	23
2.1. Lukášovo evangelium - 12. kapitola	23
2.2. Lukášovo evangelium - 15. kapitola	23
2.3. Lukášovo evangelium - 16. kapitola	24
3. Jazyková a literární analýza vybraných textů	27
3.1. Exegeze L 12,13–21	27
3.1.1. Širší kontext	28
3.1.2. Vnitřní struktura	29
3.1.3. Exegeze vybrané části	30
3.1.4. Paralely v ostatních synoptických evangeliích	36
3.2. Exegeze L 15,8–32	38
3.2.1. Širší kontext	41
3.2.2. Vnitřní struktura	42
3.2.3. Exegeze vybrané části	43
3.2.4. Paralely v ostatních synoptických evangeliích	56
3.3. Exegeze L 16,1–9	56
3.3.1. Širší kontext	58
3.3.2. Vnitřní struktura	58
3.3.3. Exegeze vybrané části	59
3.3.4. Paralely v ostatních synoptických evangeliích	64
3.4. Exegeze L 16,19–31	64
3.4.1. Širší kontext	66
3.4.2. Vnitřní struktura	66
3.4.3. Exegeze vybrané části	67

3.4.4. Paralely v ostatních synoptických evangeliích	74
4. Ježíšovo přístup k bohatství a chudobě v Lukášově evangeliu.....	75
4.1. Přístup k chudobě.....	75
4.2. Přístup k bohatství.....	76
5. Vztah „bohatství“ k Božímú království podle Lukáše	79
5.1. Boží království – L 12,22–31.....	79
6. Vztah „bohatství“ k misii rané církve.....	81
Závěr.....	83
Seznam použitých zkratk.....	87
Seznam literatury	89

Úvod

Ve chvíli, když jsem začal přemýšlet o navazujícím magisterském studijním programu na Teologické fakultě v Praze, přemýšlel jsem, jaké téma by mohla mít má diplomová práce. Jelikož pracuji již asi 15 let v oblasti bankovníctví, respektive investičního bankovníctví, téma bohatství se přímo nabízelo.

Ještě předtím, než se budu zabývat jednotlivými texty Lukášova evangelia, je v první kapitole věnován prostor historickému vývoji peněz, a to od nejstarších dob až po současnost. Od peněz se dále v této kapitole přesouvám k bohatství samotnému. Nejprve se na něj dívám pohledem SZ a následně popisuji i jeho chápání v NZ.

Ve druhé kapitole vybírám několik částí z Lukášova evangelia (konkrétně se jedná o kapitoly 12, 15 a 16), ze kterých se následně orientuji na texty, ze kterých můžeme vyčíst vztah lukášovského Ježíše k bohatství a majetku. Mezi vybrané texty zařazuji podobenství o boháči a stodolách (L 12,13–21), podobenství o ztraceném penízi (L 15,8–10), podobenství o marnotratném synu (L 15,11–32), podobenství o nepoctivém správci (L 16,1–9) a také podobenství o boháči a Lazarovi (L 16,19–31).

Následující kapitola tvoří jádro celé mé diplomové práce. Jedná se o exegezi výše uvedených textů. Před samotným výkladem uvádím vedle sebe původní řecký text a jeho český ekumenický překlad. U každého podobenství dále popisuji jeho vnitřní strukturu a snažím se popsat i jeho širší kontext. Při výkladu textů vycházím z původního řeckého textu a postupuji systematicky verš po verši. Závěr každé exegeze doplňuji informací, zda k danému textu existuje určitá paralela v ostatních synoptických evangeliích.

Ve čtvrté kapitole se snažím shrnout pohled na bohatství, jak jej nabízí a popisuje Lukášovo evangelium. Jelikož z daných textů vyplývá, že pokud mluví Lukáš o bohatství, nezapomene zmínit i chudobu, a chudé dokonce nazývá blahoslavenými (šťastnými), věnuji Ježíšovu postoji k chudým taktéž pozornost (někdy bývá Lukáš označen jako „evangelista chudých“, a to pro svou poměrně častou zmínku o této skupině lidí).

V L 12,22–31 je zmínka o Božím království, které máme s veškerou svojí silou hledat a vše ostatní nám bude přidáno. Jaký je tedy vztah tohoto království k hmotným věcem tohoto světa? To se snažím shrnout v páté kapitole této práce.

Jelikož se začíná křesťanství v prvních stoletích šířit také mezi pohany, zaměřuji se v závěrečné kapitole na postoj rané církve k majetku. Čtenář se zde může dočíst, že ideálem křesťanství je v této době „vita apostolica“, neboli život podle apoštolů. V čem

tento způsob života spočíval? Především šlo o život ve společenství, kde majetek patřil všem a všichni jej mohli využívat, jak kdo potřeboval.

Cílem této mé diplomové práce není najít nové řešení a východisko interpretace bohatství, jak nám jej předkládá Lukášovo evangelium, ale přinést ucelený souhrn toho, co již bylo o tomto tématu napsáno.

1. Termín „bohatství“ a jeho oposita v Lukášově evangeliu

Ještě, než budu hovořit o tématu bohatství a jeho chápání nejprve ve Staré a posléze i z pohledu Nového zákona, rád bych se stručně zastavil u jednoho důležitého pojmu a tím jsou peníze.

1.1. Historický vývoj peněz

Asi každému z nás, pokud se budeme bavit o bohatství jako takovém, vyvstanou ihned na mysli peníze. Odkud se vzaly? Jaký byl jejich význam a co pro tehdejšího člověka peníze znamenaly?

Historicky první období ve vývoji peněz jako takových, můžeme nazvat období „směnné“ neboli „směny“.¹ Jedná se o období výměny jednoho druhu zboží za jiné. Tato výměna však narážela na problém „dvojí shody potřeb“ (kdo chtěl směnit maso za boty, musel nejen najít někoho, kdo měl připravené boty na směnu, ale také, kdo byl připraven za boty přijmout maso).

Z tohoto důvodu se začala rozvíjet směna za zboží, které byl každý ochoten přijmout, aniž by toto zboží nutně potřeboval – byl stanoven všeobecný ekvivalent, který byl směnitelný za všechno ostatní zboží.² Toto druhé období nazýváme také obdobím „předmincovním“.

Postupem času se jako ekvivalent začínají prosazovat drahé kovy (především zlato a stříbro), které mezi lidmi obíhaly fyzicky. Podstatou této důvěry bylo všeobecné vědomí, že drahé kovy jsou dlouhodobě vzácné a homogenní, na což brzy logicky navázala ražba zlatých a stříbrných mincí.³ Z logiky věci můžeme toto období označit jako „mincovní“.

V pozdějším období se ukázalo, že hlavní podstatou peněz není to, zda jsou vyrobeny z daného kovu, ale že je lidé mohou za drané kovy kdykoliv vyměnit. To se prokázalo následným zavedením papírových peněz směnitelných za zlato. Tyto peníze jako první

¹ Někdy se tomuto směnnému obchodu říká také naturální směna.

² Tímto všeobecným ekvivalentem bylo myšleno například hovězí dobytek, olej, pivo, mušle a na našem území také kousky plátna – viz https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bjiny_pen%C4%9Bz

³ REJNUŠ, Oldřich. Finanční trhy. Praha: Grada publishing, a. s., 4. aktualizované a rozšířené vydání, 2014, s. 39

emitovaly soukromé banky, na což později navázalo prohlášení peněz (bankovek i mincí) za zákonné platidlo, v důsledku čehož je již nebylo možné nikým odmítnout. Dovolím si toto období označit jako éru „*papírových bankovek*“.

Další etapou bylo postupné rozšiřování „*bankovních služeb*“, což souvisí též se zavedením „šeků“ a následně i platebních karet.⁴

1.1.1. Vývoj na území Palestiny v době starozákonní

Výše popsaný vývoj můžeme vysledovat též na území Palestiny v době starozákonní, a to především v prvních třech etapách: *směnného období, předmincovního a mincovního*.

Vývoj prvního období je zachycen především v kořenech slova užívajícího se pro peníze: latinské označení *pecunia* (peníze) je odvozeno z *pecus*, což znamená skot. Hebrejský výraz *kesítá* je překládán jako ovce i peníz, což dokazuje, že kus dobytka byl kdysi základem pro jakýkoliv směnný obchod.

Předmincovní období, ve kterém dochází k využívání drahých kovů (především stříbra a zlata), můžeme doložit především starozákonními texty. Z nich se dozvídáme, že zlato je používáno především ve formě prutů, prstenců, kotoučů nebo cihel (Joz 7,21–24). Tyto kusy drahých kovů byly *váženy*, takže výraz *platit* byl totožný s výrazem *vážit* (Gn 23,16).

První ražené mince se na území malé Asie objevují v 8. stol. př. Kr. a to v Lýdii (na ostatním území Malé Asie a Egyptě jsou drahé kovy i nadále váženy). První zlaté a stříbrné mince dal na území Persie razit Darius I (521–485 př. Kr.). Po pádu perské říše se na území Palestiny začínají užívat řecké mince, a to podle toho, zda území vládli Ptolemajovci nebo Seleukovci.⁵

1.2. Starozákonní pohled na „bohatství“

Další vývoj směřoval k tomu, že lidé měli přebytek hotovosti a začali peníze shromažďovat – vzniká tak majetek/bohatství. V této části bych rád stručně zmínil vnímání bohatství ve starozákonních knihách.

V Bibli kralické se pro termín bohatství užívá výrazu *jmění* (Gn 34,29) nebo také *zboží* (Dt 8,17–18), *statek* (Ž 62,11) nebo *sláva* (z hebrejského slova *kábod* = tíha, sláva).

⁴ Tamtéž

⁵ NOVOTNÝ, Adolf. Biblický slovník. Praha: Edice Kalich, 1956, s.615

Samotný Starý zákon (pro zjednodušení budu dále používat běžnou zkratku SZ) mluví o *bohatství Abraháma* (Gn 13,2), spojeného s vlastnictvím stád, stříbra a zlata. Jako o velmi zámožném muži, který má tisíce ovcí a koz mluví 1 S 25,2, když popisuje *Nábala*. Vedle toho zmiňuje i *Barzilaia Gileádského* (2 S 19,32), který krále pobývajícího ve vyhnanství na své náklad hostí.

Pokud budeme dobře vnímat starozákonní knihy a hledat v nich postoj pisatele k bohatství, můžeme zde nalézt dva hlavní myšlenkové proudy. První s nich považuje bohatství za *důkaz Božího požehnání jako následek spravedlnosti*,⁶ druhý jej popisuje jako *kletbu*. Pro jeden nebo druhý úhel pohledu rozhoduje postoj člověka k bohatství a jak ho v reálném životě používá. Bohatství coby požehnání nejobširněji popisuje kniha Job, a to ve 29. kapitole, kde velmi úzce souvisí se *slávou (kábód)* člověka. Tato sláva, na kterou Job truchlí, spočívá nejen ve schopnosti, ale také v možnosti rozdávat, a to všem bez rozdílu. Jinými slovy, bohatství je dle starozákonního pohledu pro druhé, nikoliv pouze pro vlastní potřebu. Job toto rozdávání považuje ne za povinnost, ale za výsadu. V tomto příběhu se zrcadlí i staroizraelský pohled na bohatství, které mělo a má obec sjednocovat, ne ji rozdělovat, jak to můžeme pozorovat v dnešní společnosti.

Tento ideál (majetek je pro druhé a má obec spojovat) se postupně v městské kultuře zvrhává. Boháči v této době využívají majetek jen pro svoji slávu, ale bez rozdávání.⁷

Je velmi příznačné, že v hebrejštině jsou pro majetek užity termíny, které znamenají „*to, co bylo vzato*“, „*přivlastněno*“ nebo „*nashromážděno*“.

Vedle toho můžeme u proroka Iz vidět i další úhel pohledu: *bohatství je spojeno s modlářstvím*⁸ a *modlami*⁹. U toho člověka, který je zahleděn pouze do svého bohatství a majetku, nezbyvá potom místo pro druhého člověka a pro uctívání Hospodina. Z toho

⁶ Př 22,4: „Pokoru doprovází bázeň před Hospodinem, bohatství, sláva a život“ nebo Kaz 6,2: „Někomu bůh dává bohatství a poklady i slávu, takže nepostrádá pro sebe nic z toho všeho, po čem touží. Bůh však mu nedá možnost toho užívat a má z toho užitek někdo cizí. To je pomíjivost a zlý neduh.“

⁷ Iz 1,23: „...tvoji velmoži jsou umíněnci, spolčenci zlodějů. Kdekdo miluje úplatek a rád bere dary; sirotkovi právo nezjednájí a přes vdovy se k nim nedostane.“ Nebo také v Am 5,11 - 12: „Protože hanebně vydíráte nuzáka a vymáháte na něm obilnou daň, mohli jste si vybudovat domy z kvádrů, bydlet v nich však nebudete; Já znám vaše četné nevěrnosti vaše nehorázné hříchy. Nevražíte na spravedlivého, berete úplatek, ubožáky v bráně odstrkujete.“

⁸ Iz 2,7: „Jeho země je plná stříbra a zlata, jeho poklady jsou nepřeborné jeho země je plná koní a jeho vozům není konce.“

⁹ Iz 2,8: „Jeho země je plná bůžků, klanějí se dílu svých rukou, tomu, co vyrobili svými prsty.“

důvodu nepřestávají texty proroků a také Žalmy akcentovat postoj *pomíjivosti bohatství*¹⁰ a jeho nebezpečnost pro duši i srdce.¹¹

1.3. Novozákonní pohled na „bohatství

V této části bych velmi rád nastínil NZ pohled na bohatství jako takové, což nutně souvisí s postojem Ježíšovým. Jaký tedy tento postoj byl? S čím se můžeme u evangelistů setkat?

Ježíšův postoj k bohatství je spojen s jeho následováním: je *třeba se od majetku odpoutat*.¹² Jedná se o zřeknutí se všeho hmotného, konečného, pomíjejícího a budování hodnot nepomíjejících, věčných. Tento postoj měl s velkou pravděpodobností dvojitý důvod: *porušuje jakékoliv bratrství*¹³ a vyvolává v člověku takový stav mysli, který *vylučuje z království Božího*.¹⁴ To souvisí i s tím, že majetný člověk na místo důvěry v Boha postaví důvěru v bohatství, majetek.¹⁵

V NZ textech je pro bohatství uváděn pojem *mamon*.¹⁶ Slovo *mamon* je semitského původu a ve SZ se nevyskytuje vůbec. Můžeme jej však nalézt v hebrejských a aramejských komentářích ke SZ.¹⁷ Je odvozeno od hebrejského kořene slova, označujícího „*to, v co člověk doufá, čemu věří, na co spoléhá*“. Ve zmíněných SZ komentářích označuje *jmění, cenný majetek* (např. otroka), *něco hmotného, zisk dosažený na úkor bližního*. Na některých místech označuje též *úplatek*, kterým je umlčován svědek nebo soudce.

¹⁰ Ž 49,11: „Vždyť vidí, že umírají moudří, hynou stejně jako hlupák nebo tupec a své jmění zanechají jiným.“ a dále v.17–18: „Jen se neboj, bohatne-li někdo a množí-li slávu svého domu; zemře, nic nevezme s sebou, jeho sláva za ním nesestoupí.“

¹¹ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, s.80

¹² Mt 19,21: „Ježíš mu odpověděl: „Chceš-li být dokonalý, jdi, prodej, co ti patří, rozdej chudým, a budeš mít poklad v nebi; pak přijď a následuj mne.“

¹³ Jk 2,1–4: „Bratři moji, jestliže věříte v Ježíše Krista, našeho Pána slávy, nesmíte dělat rozdíly mezi lidmi. Do vašeho shromáždění přijde třeba muž se zlatým prstenem a v nádherném oděvu. Přijde také chudák v ošumělých šatech. A vy věnujete svou pozornost tomu v nádherném oděvu a řeknete mu: „Posaď se na tomto čestném místě,“ kdežto chudému řeknete: „Ty postůj tamhle, nebo si sedni tady na zem.“ Neděláte tím mezi sebou rozdíly a nestalí se z vás soudci, kteří posuzují nesprávně?“

¹⁴ Mt 19,24: „Znovu vám říkám, snáze projde velbloud uchem jehly než bohatý do Božího království.“

¹⁵ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, s.80

¹⁶ Mt 6,24: „Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům. Neboť jednoho bude nenávidět a druhého milovat, k jednomu se přidá a druhým pohrdne. Nemůžete sloužit Bohu i majetku (mamonu).“

¹⁷ Jedná se o Targum a Mišnu

V NZ se slovo *mamon* používá tehdy, když se mluví o *pokladu*,¹⁸ *péči o svůj život a tělo*¹⁹ nebo se tímto pojmem rozumí také *nepravost*,²⁰ nebo je tím myšlena *opatrnost synů tohoto světa*.²¹ Především je však *mamon* ztotožňován s pozemským *majetkem (jměním)*, které si člověk shromažďuje, spoléhá na něj a domnívá se, že si tím zajistí spokojený život.²² Sám Ježíš vidí až zotročující moc *mamonu*.²³ Víra (ve smyslu *důvěry, spoléhání se na něco*) v *mamon* je tak postavena striktně proti víře v Boha. Z tohoto důvodu staví Ježíš proti sobě Boha a *mamon* a vyzývá posluchače (čtenáře) k rozhodnutí se mezi nimi. Důkazem toho, že si člověk volí (zcela se spoléhá na) Boha a věří Bohu je nepečování o svůj život a o své tělo (Mt 6,25) tím, že by si shromažďoval nějaký majetek.²⁴

Bohatství samo o sobě však není ničím špatným, nesmí nás ale odvádět od pravého poznání, že jedině Bůh je dobrý (Mt 19,17).

Apoštol Pavel ve svých listech uvádí, že je třeba usilovat o duchovní dary²⁵ a hojně rozdávat z toho, co nám bylo dáno.²⁶ Ježíš je označován za dárce, který obdarovává slovem i poznáním,²⁷ dobrotivostí a milostí.²⁸ Tím, že člověk tyto dary přijímá, čerpá z pramene Boží milosti a lásky, se kterými je povolán spolupracovat.²⁹ Tato spolupráce

¹⁸ Mt 6,19: „Neukládejte si poklady na zemi, kde je ničímol a rez a kde je zloději vykopávají a kradou.“

¹⁹ Mt 6,25: „Proto vám pravím: Nemějte starost o svůj život, co budete jíst, ani o tělo, co budete mít na sebe. Což není život víc, než pokrm a tělo víc než oděv?“

²⁰ L 16,19: „Byl jeden bohatý člověk, nádherně a vybraně se strojí a den co den skvěle hodoval.“

²¹ L 16,8: „Pán pochválil toho nepoctivého správce, že jednal prozíravě. Vždyť synové tohoto světa jsou vůči sobě navzájem prozíravější než synové světla.“

²² L 12,15: „A řekl jim: „Mějte se na pozoru před každou chamtivostí, neboť i když člověk má nadbytek, není jeho život zajištěn tím, co má.“

²³ Mt 6,21.24: „Neboť kde je tvůj poklad, tam bude i tvé srdce... Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům. Neboť jednoho bude nenávidět a druhého milovat, k jednomu se přidá a druhým pohrdne. Nemůžete sloužit Bohu i majetku (mamonu).“

²⁴ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, s.397

²⁵ 1 K 14,12: „Tak i vy: když tak horlivě usilujete o duchovní dary, snažte se, abyste měli hojnost těch, které slouží růstu celé církve.“

²⁶ 2 K 9,8–11: „Bůh má moc zahrnout vás všemi dary své milosti, abyste vždycky měli dostatek všeho, co potřebujete, a ještě vám přebývalo pro každé dobré dílo, jak je psáno: Rozdělil štědře, obdaroval nuzné, dobrota jeho trvá navěky. Ten, který dává semeno k setbě i chléb k jídlu, dá vzrůst vaší setbě a rozmnoží plody vaší spravedlnosti. Vším způsobem budete obohacováni, abyste mohli být velkoryse štědrí: tak povzbudíme mnohé, aby vzdávali díky Bohu.“

²⁷ 1 K 1,5: „...on vás obohatil ve všem, v každém slovu i v každém poznání.“

²⁸ Ef 2,7: „...aby se nadecházejícím věkům prokázalo, jak nesmírné bohatství milosti je v jeho dobrotě k nám v Kristu Ježíši.“

²⁹ 2 K 8,7: „Jako jste ve všem bohatí, ve víře, v slovu, v poznání, v horlivosti i v lásce, kterou máte k nám, buďte bohatí i v tomto díle milosti.“

je možná jen tehdy, když se všeho vzdáme a budeme čerpat sílu jen z Krista.³⁰ Všechny oběti Bůh vynahradí skrze milosti, každý bude odměněn.³¹ V prvním listu Timoteovi můžeme vidět napomenutí, že je mylné skládat svoji naději ve věci stvořené a doplňuje je výzva ke konání dobrých skutků.³²

V epistoletě Jakubově, která je psána formou dopisu a je určena „dvanácti pokolením v diaspoře“, se setkáváme s pobídkami k dobrému křesťanskému životu. Autor v páté kapitole ostře kárá boháče a barvitě popisuje marnost shromažďování a lopoty za bohatstvím a tím usvědčuje ty, jenž hřeší, z jejich činů (Jk 5,1–5).³³

1.4. Opozita v Lukášově evangeliu

Pokud budeme podrobně procházet Lukášovo evangelium, uvidíme, že tu proti sobě stojí v opozici bohatí (bohatství) a chudí (chudoba). Tento protiklad (nebo také „velký zvrát“)³⁴ vidíme u Lukáše zejména v jeho „čtverém běda proti bohatým“ (L 6,24–26), kterému předchází text „čtverého blahoslavenství“ (L 6,20–23).

Text blahoslavenství z již zmíněné 6. kapitoly zní následovně:

„Ježíš pohlédl na učedníky a řekl: „Blaze vám, chudí, neboť vaše je království Boží. Blaze vám, kdo nyní hladovíte, neboť budete nasyceni. Blaze vám, kdo nyní pláčete, neboť se budete smát. Blaze vám, když vás lidé budou nenávidět a když vás vyloučí, potupí a vymažou vaše jméno jako proklaté pro Syna člověka. Veselte se v ten den a jásejte radostí: hle, máte hojnou odměnu v nebi. Vždyť právě tak jednali jejich otcové s proroky.“

Naproti tomu text se „čtverým běda bohatým“ zní následovně:

³⁰ Fp 4,121–3: „Dovedu trpět nouzí, dovedu mít hojnost. Ve všem a do všeho jsem zasvěcen: být syt i hladov, mít nadbytek i nedostatek. Všechno mohu v Kristu, který mi dává sílu.“

³¹ Ef 6,8: „Víte, že Pán odmění každého, kdo něco dobrého učiní, ať je to otrok nebo svobodný.“

³² 1 Tm 6,17: „Těm, kteří jsou bohatí v tomto věku, příkazuji, ať nejsou pyšní a nedoufají v jisté bohatství, nýbrž v Boha, který nás štědře opatřuje vším, co potřebujeme.“

³³ NEVŘIVÁ, Barbora. *Bohatství a chudoba v podobenstvích v Lukášově evangeliu*. Diplomová práce. Olomouc, 2011, s. 25

³⁴ JOHNSON, Luke Timothy; HARRINGTON, Daniel J, ed. *Evangelium podle Lukáše*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří: edice Sacra Pagina, 2005, s.30 („velký zvrát“ je zde zachycen jako jedno z literárně-náboženských témat, které můžeme vysledovat z celého textu Lukášova evangelia)

„Ale běda vám bohatým, vždyť vám se už potěšení dostalo. Běda vám, kdo jste nyní nasyceni, neboť budete hladovět. Běda, kdo se nyní smějete, neboť budete plakat a naříkat. Běda, když vás budou všichni lidé chválit; neboť stejně se chovali jejich otcové k falešným prorokům.“³⁵

Uvedenému textu Lukášova evangelia, který je pronášen *na rovině*, (L 6,17) je jako protějšek někdy staven text *horského kázání* z evangelia podle Matouše (Mt 5,1–7,27). Ve shodě s Matoušovým evangeliem začíná rovněž řeč u Lukáše blahoslavenstvími. Můžeme se domnívat, že Lukáš převzal čtyři blahoslavenství z pramene „Q“, ale čtvrté blahoslavenství zřejmě zaznělo z Ježíšových úst při jiné příležitosti než první tři.

Samotný text L 6,20–26 vykazuje paralelní uspořádání. Čtyři blahoslavenství a čtyři zvolání běda, která si navzájem odpovídají. Pouze čtvrté zvolání běda je formulováno stručněji než odpovídající blahoslavenství. Každé blahoslavenství je následováno odůvodněním. Jak již bylo uvedeno výše, Ježíš začíná své vyučování vyslovením čtyř blahoslavenství. Jedná se o literární formu *makarismu*. Jako literární druh byla blahoslavenství v antickém světě poměrně rozšířena. Nesetkáváme se s nimi pouze ve Starém zákoně, nýbrž i v egyptských textech, v klasické a helenistické řecké literatuře.³⁶

Chudí, hladová a plačící (L 6,20–21) odkazují na jednu skupinu lidí, která je zde popisována z trojího hlediska, stejně jako u Iz 61,1–3³⁷ a která zakouší skutečnou pozemskou nouzi. Slovo *chudý* (řecky *πτωχός*) nepopisuje jen *stav*, ale také *vztah* a *postoj*. Chudý je takový člověk, který je na druhém závislý. Jelikož chudí zakoušeli újmu v tomto světě a byli znevýhodňováni, očekávali pomoc a záchranu od Boha.³⁸

³⁵ BIBLE, Písmo svaté starého a nového zákona (včetně deuterokanonických knih), český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1996, s. 66-67

³⁶ V řeckém světě bylo adjektivum *makarios* používáno k označení bohů, ale též šťastných lidí, zejména bohatých.

³⁷ „Duch Panovníka Hospodina je nade mnou. Hospodin mě pomazal k tomu, bych nesl radostnou zvěst pokorným, poslal mě obvázat rány zkroušených srdcem, vyhlásit zajatcům svobodu a vězňům propuštění, vyhlásit léto Hospodinovy přízně, den pomsty našeho Boha, potěšit všechny truchlící, pozvednout truchlící na Sijónu, dát jim místo popela na hlavu čelenku, olej veselí místo truchlení, závoj chvály místo ducha beznaděje. Nazvou je „Stromy spravedlnosti“ a „Sadba Hospodinova“ k jeho oslavě.“

³⁸ 1 S 2,8: „Nuzného pozvedá z prachu, z kalu vytahuje ubožáka; posadí je v kruhu knížat a za dědictví jim dá trůn slávy. Vždyť pilíře země patří Hospodinu, on sám založil svět na nich.“

U druhého blahoslavenství můžeme vidět, že Ježíš, když hovoří o chudých, má na mysli konkrétní situaci nouze. Hlad je zřetelným důsledkem chudoby,³⁹ je prvotní formou tělesných nouzí člověka a může zastupovat veškeré další existenciální stavy nouze (např. žízeň, být bez oděvu, bez přístřeší...atd.). Hladovějící chudý zakouší bezmocnost v základních potřebách své existence. Ježíš zaslíbujee odstranění tohoto neblahého stavu skrze nasycení, které způsobí sám Bůh. Pouze Bůh může nasytit hladové proti všem pohromám ve světě a veškeré lidské nespravedlnosti.

Třetí blahoslavenství se týká plačících, kteří jsou zasaženi velkým neštěstím.⁴⁰ Nejedná se zde o pláč, který by byl nábožensky orientovaný, ale o nářek bolesti a utrpení. Ježíš zde slibuje, že veškerý pláč obrátí ve smích z Hospodinovy záchrany.⁴¹ Blahoslavenství chudých, hladových a plačících poukazuje na tajemného Boha, který zcela přesahuje lidské uvažování. Na druhou stranu tato tři blahoslavenství vypovídají o Božím zájmu a jeho jednání ve prospěch těchto trpících lidí.

Čtvrté blahoslavenství zastává funkci jak objasnění, tak doplnění k předchozím třem. Ježíšovi učedníci nebyli jenom chudí a strádající, ale též pronásledovaní. Toto blahoslavenství je u Lukáše uvedeno stejně jako deváté v Matoušově horském kázání v 5. kapitole. Strastiplný úděl Ježíšových učedníků je zde popsán jako každodenní zamítnutí a společenská diskriminace. Druhá část *makarismu* začíná se silně zdůrazněným vybidnutím k radosti, ke skákání *v ten den*, tj. když nastane strádání a těžkosti. Čas pronásledování se stává časem radosti a jásotu. Důvodem tohoto jásotu je skutečnost, že Bůh učedníkům udělí hojnou odměnu v nebi. Touto nebeskou odměnou je samotný Bůh, jeho bezprostřední přítomnost a společenství s ním.

Čtyřem blahoslavenstvím odpovídají čtyři zvolání „běda“,⁴² která odpovídají výrazovým prostředkům prorockých výroků ohlašujících soud.⁴³ V Novém zákoně se setkáváme se zvoláním „běda“ ve spojitosti s Ježíšovým vyučováním. S tímto zvoláním se můžeme nejčastěji ze všech synoptických evangeliích setkat právě u Lukáše. Zvolání

³⁹ Iz 32,6–7: „Vždyť bloud mluví bludy a jeho srce páchá ničemností, dopouští se rouhání a scestně mluví proti Hospodinu. Hladovou duši nechává lačnou a žiznícímu neposkytne nápoj. Zbraně potměšilkovy jsou zhoubné, jen k mrzkostem radí, chce zničit utištěné klamnými slovy, když se ubožák dovolává práva.“

⁴⁰ L 7,13: „Když ji Pán uviděl, bylo mu jí líto a řekl: „Neplač!“

⁴¹ Ž 126,2: „Tehdy naše ústa naplnil smích a náš jazyk plesal. Tehdy se říkalo mezi pohany: „Hospodin s nimi učinil velké věci.“

⁴² Řecký výraz *ouai* „běda“ je citoslovcem bolesti, nářku, a především hrozby a vyskytuje se u klasických řeckých autorů a také se s ním můžeme setkat během římského období a v Septuagintě.

⁴³ Oz 7,13: „Běda jim, protože přede mnou ulétli jako ptáče. Zhouba na ně, že mi byli nevěrní. Já jsem je vykoupil, oni však o mně mluví lži.“

„běda“ nejsou konečným odsouzením, nýbrž výstražným zvoláním, které vybízí ke změně chování a smýšlení.

Navzdory přímé formulaci – *ale běda vám, bohatým* – nejsou mezi Ježíšovými posluchači bohatí. Ti, co jsou kolem Ježíše, jsou právě učedníci, kteří opustili všechno⁴⁴ a také lidé, kteří přišli z daleka, aby slyšeli jeho slovo a byli uzdraveni.⁴⁵ Bohatí lidé totiž necharakterizuje ani utrpení a ani naslouchání Božím slovu.⁴⁶ Ježíš pronáší „běda bohatým“ v jejich nepřítomnosti, jak vychází najevo z následujícího oslovení „*ale vám, kteří mě slyšíte*“ (L 6,27a), které odlišuje posluchače od dříve oslovených. První zvolání „běda“ se obrací na lidi, kteří žijí v nadbytku. Bohatství u těch, kteří ho vlastní, vytváří duševní stav, který je činí neschopnými jednak uznat svou závislost na Bohu a starat se o svůj konečný úděl (L 12,13–21) a také si být vědom svých povinností vůči potřebným (L 16,19–31). Pro bohaté neexistuje žádná eschatologická útěcha,⁴⁷ protože již zde na zemi získali „*potěšení*“.

Jako protiklad k blahoslavení *hladových a plačících* se zde vyskytuje zvolání „běda“ těm, kdo *jsou nyní nasyceni a kdo se nyní smějí*. Ježíš se tak obrací na ty, kdo nemají problémy s potravou, mohou se stále dosyta najíst a mohou vyjádřit smíchem svoji radost a uspokojení. Tato dvě zvolání *běda* jsou varováním před tím, aby se člověk ve své nasycenosti a spokojenosti nestal nevšímavým a lhostejným vůči potřebám svých bližních. Ve 25. verši je zde líčen sebejistý smích těch, kteří se domnívají, že jsou zajištěni, ve skutečnosti se však jedná o smích „*pošetilců*“. Právě ve starozákonní mudroslovné literatuře je někdy smích známkou pošetilce.⁴⁸ Ježíš zde právě naráží na takovýto postoj.

Čtvrté zvolání „běda“ vykazuje protikladné uspořádání vůči čtvrtému blahoslavenství. Chování k prorokům odpovídá z textu blahoslavenství chování k falešným prorokům na

⁴⁴ L 5,11.28: „Přirazili s loďmi k zemi, všechno tam nechali a šli za ním...Levi nechal všeho, vstal a šel za ním.“

⁴⁵ L 6,18: „...ti všichni přišli, aby ho slyšeli a byli uzdraveni ze svých nemocí. Uzdravovali se i ti, kteří byli sužováni nečistými duchy.“

⁴⁶ L 16,19.27–31: „Byl jeden bohatý člověk, nádherně a vybraně se strojí a den co den skvěle hodoval...Řekl: ‚Prosím tě tedy, otče, pošli jej do mého rodného domu, neboť mám pět bratrů, ať je varuje, aby také oni nepřišli do tohoto místa muk.‘ Ale Abraham mu odpověděl: ‚Mají Mojžíše a Proroky, ať je poslouchají!‘ On řekl: ‚Ne tak, otče Abrahámo, ale přijde-li k nim někdo z mrtvých, budou činit pokání.‘ Řekl mu: ‚Neposlouchají-li Mojžíše a Proroky, nedají se přesvědčit, ani kdyby někdo vstal z mrtvých.‘“

⁴⁷ Iz 61,2: „...vyhlásit léto Hospodinovy přízně, den pomsty našeho Boha, potěšit všechny truchlící...“

⁴⁸ Sir 21,20: „Když se směje hlupák, činí to hlasitě, avšak chytrý muž se sotva tiše usměje.“

tomto místě a špatné jednání s prvními stojí v protikladu s dobým zacházením s druhými. V soupisu zlého nakládání (L 6,22) vystupuje do popředí hledisko dobré pověsti. „Chválení“ ve zvolání „běda“ se zde netýká osob, které si chválu zaslouží, ale těch, kteří si nechávají lichotit a kteří projevy úcty a obdivu dokonce vyhledávají. Opravdoví Boží poslové se totiž setkali s posměchem a odmítnutím, zatímco falešní poslové se těšili úctě a uznání. Lukáš zde má na mysli zřejmě falešné učitele, kterým byla vytýkána především chamtivost a lichotivé řeči.⁴⁹ Tímto způsobem je Ježíšovým učedníkům poskytnuta určitá norma, podle které mají uspořádat svůj život a své vlastní chování.⁵⁰

V rámci Lukášova evangelia se však nejedná o jediný text, ve kterém můžeme protiklady (velké zvraty) „bohatých“ a „chudých“ pozorovat. Rád bych zde zmínil především protiklady *nasycení hladových dobrými věcmi, zatímco bohatí jsou propuštěni s prázdnou* (1,53), *chudým je přinášena radostná zvěst/evangelium* (4,18 a 7,22), na hostinu jsou Pánem pozváni *chudí, zmrzačení, slepí a chromí* (a to na úkor původně pozvaných), i když nemají možnost toto pozvání jakkoliv odplatit (14,13.21), a také v podobenství o boháči a Lazarovi (16,19–31), které bude ještě v dalších částech této práce podrobněji rozebráno.⁵¹

Bohatými jsou nazýváni ti, kteří svoji útěchu mají ve společnosti a Boží útěchu tak nepotřebují: proto odmítají Proroka. Chudými jsou pak nazváni ti, kteří jsou dle lidského měřítka odvrženi, ale u Boha jsou přijímáni s otevřenou náručí: ti zase Proroka přijímají. Mezi nimi jsou postižení, chromí, slepí a hluší, sexuálně zohavení, a vůbec všichni, kdo byli rituálně vyloučeni z plné účasti na životě lidu. Mezi tyto lidi patří i nábožensky neospravedlnitelní, „hříšníci a celníci“ a také ženy, které pro své pohlaví vždycky zaujímaly v rituálním životě židovského společenství druhé místo. Právě Lukášův pohled na Marii je ukázkou, jak Bůh mění chudobu a bezmocnost lidské situace. V průběhu svého vyprávění si Lukáš obzvlášť všímá úlohy žen a váží si jich. Téma obratu obsahuje i začlenění Samařanů a pohanů do Božího lidu.⁵²

⁴⁹ 1 Te 2,5-6: „Nikdy, jak víte, jsme nesáhli k lichocení, ani jsme pod nějakou záminkou nebyli chtiví majetku – Bůh je svědek!“

⁵⁰ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*. Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha: Česká biblická společnost, 2018, s. 222-232

⁵¹ JOHNSON, Luke Timothy; HARRINGTON, Daniel J, ed. *Evangelium podle Lukáše*, s.30

⁵² Tamtéž s.31

2. Výběr exemplárních textů z Lukášova evangelia

V rámci podrobnějšího zkoumání a následné exegeze je nutné si nejdříve stanovit výběr textů, na kterých bude vztah k vybranému tématu (zde bohatství) dokumentováno. Mnou vybrané texty jsou soustředěny především do 3 kapitol, zejména do 12., 15. a následně 16. kapitoly.

2.1. Lukášovo evangelium - 12. kapitola

Celá 12. kapitola Lukášova evangelia spadá v rámci nejširšího kontextu do situace, kdy je poprvé zmíněna informace, že Ježíš je na cestě do Jeruzaléma (od první do druhé zmínky o Jeruzalému – L 9,51–13,21).⁵³

V rámci této 12. kapitoly se setkáváme s úsekem Ježíšových výroků, se kterými se obrací na své učedníky v přítomnosti zástupů.⁵⁴ Obraz adresátů těchto Ježíšových slov připomíná scénu, která uvádí „řeč na rovině“ (L 6,17–20). Jako podklad zde používá Lukáš především látku z pramene „Q“. Kromě toho vkládá do tohoto uspořádání i vlastní látku (jedná se především o část L 12,13–21.32.35–38). Hlavními tématy těchto Ježíšových slov jsou vztah učedníků ke světu, a to z pohledu víry a důvěry v Boha (L 12,4–34) a jejich vztah ke světu v souvislosti s očekáváním Božího království (L 12,35–53)⁵⁵

Z této 12. kapitoly bych se chtěl zaměřit na text **L 12,13–15**, ve kterém Ježíš varuje před chamtivostí a také na text **L 12,16–21**, ve kterém je popisován pošetilý boháč.

2.2. Lukášovo evangelium - 15. kapitola

15. kapitola je v rámci Lukášova evangelia zasazena, stejně jako 12. kapitola, do období Ježíšovy cesty do Jeruzaléma. Na rozdíl od předchozí zmíněné části jde však o období od druhé do třetí zmínky o Jeruzalému.⁵⁶

V této části Lukášova evangelia se nachází především tři podobenství:

⁵³ <http://ktf.cuni.cz/~brozj/distancni/lukas.html>

⁵⁴ Právě zmínka o zástupu v Luk 12,1 a 12,24 může tvořit určitý rámeček celé této kapitoly.

⁵⁵ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 376

⁵⁶ <http://ktf.cuni.cz/~brozj/distancni/lukas.html>

- 1) Podobenství o ztracené ovci – L 15,4–7
- 2) Podobenství o ztraceném penízi – L 15,8–10
- 3) Podobenství o ztraceném (nebo také marnotratném) synovi – L 15,11–32

Tyto texty pojednávají o Boží láskyplné péči o ztracené a o Boží radosti z jejich nalezení. Tato témata jsou pro Lukáše tak typická, že je někdy právě tato část evangelia nazývána jako „srdce třetího evangelia“.

Verše 1 až 32 tvoří samostatně redakčně vytvořenou textovou jednotku. Úvodu, který tvoří verše 1–3, mohl původně předcházet text podobenství o marnotratném synu (v. 11–32), který s velkou pravděpodobností Lukáš čerpá z pramene „L“⁵⁷ Dále Lukáš do textu dodatečně vkládá dvojici podobenství, a to ze světa muže (v. 4–7) a také ženy (8–10). Podobenství o ztracené ovci (v. 4–7) je přebíráno z pramene „Q“, zatímco podobenství o penízi (v. 8–10) je čerpáno z pramene „L“. Z toho vyplývá, že obě podobenství nebyla Ježíšem vyslovena při stejné příležitosti. I když všechna tři podobenství pochází z rozličných kontextů, Lukáš je zde redakčně sestavuje do uměleckého celku, který spojuje společné téma. Díky spojení s úvodem (v. 1–3) dostávají podobenství charakter apologie vůči výtkám, které proti Ježíšovi vznášeli zákoníci a farizeové.

Jelikož se téma Boží spravedlnosti a péče o lidi vyskytuje i v následujících kapitolách Lukášovy „zprávy o cestě“ až do jejího konce, zdá se, že se jednalo o stěžejní téma celého textu pramene „L“.⁵⁸

V dalších částech se z 15. kapitoly zaměřím pouze na podobenství o ztraceném penízi – L 15,8–10 a zejména na podobenství o marnotratném synu – L 15,11–32.

2.3. Lukášovo evangelium - 16. kapitola

Celá tato kapitola je bez udání místa a času velmi úzce spojena s předchozím textem (celou kapitolou). V předchozích kapitolách byli adresáty Ježíšových slov především farizeové a učitelé zákona,⁵⁹ nyní se v této kapitole obrací Ježíš se svým vyučováním na své nejbližší spolupracovníky, na učedníky (v. 1). Na druhou stranu farizeové z textu

⁵⁷ Označení pramene „L“ je označován třetí pramen (vlastní látka Lukáše = „L“), jehož rozsah a charakter nelze jednoznačně určit. Jedná se o 548 veršů (což odpovídá cca 1/3 veškeré látky Lukášova evangelia). In MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s.17

⁵⁸ Tamtéž s. 431

⁵⁹ L 15,1–2: „Do jeho blízkosti přicházeli sami celníci a hříšníci, aby ho slyšeli. Farizeové a zákoníci mezi sebou reptali: „On přijímá hříšníky a jí s nimi!“

nemizí úplně, jsou zde neustále přítomni. Toto můžeme pozorovat především v jejich reakci na Ježíšova slova, která jsou určena učedníkům (v. 14).

V této kapitole je dále spojeno více témat, která s tématem této práce úzce souvisí. Tím tématem je především myšleno, jakým stylem člověk používá svůj majetek (1–13 a také 19–31). Z tohoto důvodu jsem se rozhodl, že se těmto částem budu podrobněji věnovat v další části této práce. Jedná se totiž o **podobenství o nepoctivém správci (L 16,1–8)** a **podobenství o boháči a Lazarovi – L 16,19–31**.

Lukáš v této části evangelia zpracovává jak vlastní látku „L“, tak rovněž čerpá látku pocházející z pramene „Q“.⁶⁰

⁶⁰ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 444

3. Jazyková a literární analýza vybraných textů

V této stěžejní části mé práce se budu věnovat jednotlivým vybraným textům podrobněji. U každého textu je jasně daná struktura. Od širšího kontextu, přes vnitřní strukturu daného textu po jeho jazykovou exegezi. V závěru každé části se věnuji paralelám z ostatních synoptických evangelií.

3.1. Exegeze L 12,13–21

Na tomto místě bych vedle sebe rád postavil původní řecký text a český ekumenický překlad, a to přehledně po jednotlivých kapitolách. Konkrétně je níže vidět srovnání veršů 13–21 již zmíněné 12. kapitoly Lukášova evangelia:

¹³ Εἶπεν δὲ τις ἐκ τοῦ ὄχλου αὐτοῦ, Διδάσκαλε, εἰπέ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν.	¹³ Někdo ze zástupu ho požádal: „Mistře, domluv mému bratru, ať se rozdělí se mnou o dědictví.“
¹⁴ ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ἄνθρωπε, τίς με κατέστησεν κριτὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς;	¹⁴ Ježíš mu odpověděl: „Člověče, kdo mne ustanovil nad vámi soudcem nebo rozhodčím?“
¹⁵ εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ πάσης πλεονεξίας, ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ.	¹⁵ A řekl jim: „Mějte se na pozoru před každou chamtivostí, neboť i když člověk má nadbytek, není jeho život zajištěn tím, co má.“
¹⁶ Εἶπεν δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτούς λέγων, Ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα.	¹⁶ Pak jim pověděl toto podobenství: „Jednomu bohatému člověku se na polích hojně urodilo.
¹⁷ καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων, Τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;	¹⁷ Uvažoval o tom a říkal si: „Co budu dělat, když nemám kam složit svou úrodu?“
¹⁸ καὶ εἶπεν, Τοῦτο ποιήσω, καθ-ελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὸν σῖτον καὶ τὰ ἀγαθὰ μου	¹⁸ Pak si řekl: „Tohle udělám: Zbořím stodoly, postavím větší a tam shromáždím všechno své obilí i ostatní zásoby

¹⁹ καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου, Ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.	¹⁹ a řeknu si: Teď máš velké zásoby na mnoho let; klidně si žij, jez, pij, buď veselý myslí.'
²⁰ εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ θεός, Ἄφρων, ταύτη τῇ νοκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἠτοίμασας, τίτι ἔσται;	²⁰ Ale Bůh mu řekl: „Blázne! Ještě této noci si vyžádají tvou duši, a čím bude to, co jsi nashromáždil?“
²¹ οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν. ⁶¹	²¹ Tak je to s tím, kdo si hromadí poklady a není bohatý před Bohem.“ ⁶²

3.1.1. Širší kontext

Na konci jedenácté kapitoly a začátku dvanácté je uvedena Ježíšova řeč proti farizeům a zákoníkům. V jedenácté kapitole (L 11,37–54) je kritizováno jejich jednání a způsob života. Samotný Ježíš je dokonce označuje jako „pošetilce,“ a vytkává jim jejich sklon k hrabivosti a špatnosti (L 11,39–40).

Následný text popisuje trojí běda proti farizeům. První z nich se obrací na farizeje, kteří sice odevzdávají Zákonem předepsané desátky z bylin a zeleniny, ale zapomínají na spravedlnost a lásku k Bohu (v. 42). Druhé běda se obrací na ty, kdo všude vyžadují pocty, přitom však sami ostatními lidmi pohrdají (v. 43). Jako poslední, třetí, běda označuje farizeje za hroby, které leží nepostřehnutelně pod cestou, takže všichni chodí po těchto nečistých místech (v. 44). Jakmile Ježíše napomíná jeden ze zákoníků, přichází Ježíš s reakcí trojího běda proti zákoníkům (v. 46, 47 a 52).⁶³

Stejně tak, jak končí jedenáctá kapitola, tak i dvanáctá kapitola začíná – varováním. Ježíš se obrací ke svým učedníkům a *varuje je před kvasem farizeů, to jest před pokrytectvím* (L 12,1). Pravá podstata člověka se však vždycky ukáže, nelze ji trvale utajit. Tajné smlouvy a úmluvy se stanou veřejně známými (v. 2–3).⁶⁴

Dále Ježíš povzbuzuje své učedníky, aby se nebáli těch, kteří mohou zahubit pouze tělo (v. 4). Mají se bát těch, kteří mohou člověka *uvrhnout do pekla* (v. 5). Ježíš dále povzbuzuje své učedníky, že se o ně Bůh neustále stará. Bůh se stará o bezvýznamné

⁶¹ NESTLE-ALAND, *Novum testamentum Graece et Latine*. Deutsche bibelgesellschaft, 1999, s. 201

⁶² BIBLE, *Nový zákon*, s.75–76

⁶³ MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium svatého Lukáše*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní vydří: Malý stuttgartský komentář, 1998, s. 112

⁶⁴ Tamtéž

vrabce, tím spíše tedy o člověka a celé své stvoření (v. 6 a 7). Dále své učedníky připravuje na světské soudy, kdy budou muset vyznat svou víru a veřejně se k Ježíšovi přiznat (v. 8). Kdo se k Ježíši veřejně přihlásí, k tomu se i Syn člověka přihlásí jako obhájce a přímluvce při posledním soudu (v. 8 a 9). Ve verši 10 je zmíněno rouhání se Duchu svatému. Lukáš identifikuje Syna člověka s pozemským Ježíšem. Kdo mluví proti Ježíšovi, tomu může být Bohem odpuštěno, kdo však mluví proti samému Bohu a jeho svatému Duchu, dopouští se urážky Boha.⁶⁵

Na podobenství o boháči a stodolách (L 12,13–21) následně navazuje Ježíšova přímá řeč k učedníkům ohledně zabezpečení jejich života (v. 22–34). V této řeči Ježíš vysvětluje smysl předchozího podobenství. Učedníci se nemají starat o to, co budou jíst, pít a co si obléknou na sebe (v. 22). Ježíš učedníky ubezpečuje, že nebeský Otec ví o všem, co potřebují (v. 30). O tyto věci se tak nemusí starat. Mají však hledat Boží království a vše ostatní jim bude přidáno (v. 31). Zároveň si mají hromadit spíše poklady, které nereziví, ani se nerozpadnou a nemůže je ukrást žádný zloděj (v. 33).

Část „O zabezpečení života“ (L 12,22–34) můžeme rozdělit na dvě části. První se dá označit jako „O falešných a pravých starostech“ (L 12,22–32) a druhá „O pravém pokladu“ (L 12,33–34).⁶⁶

3.1.2. Vnitřní struktura

Mnou vybrané podobenství o boháči a stodolách (L 12,13–21) je možné, v rámci jeho vnitřní struktury, rozdělit do tří částí.

První část tvoří verše 13–15. Ježíš je v této části požádán, aby rozhodl spor o majetek v rámci „dědického sporu“ (v. 13). Ježíš však odmítá tento spor mezi dvěma bratry řešit (v. 14). Celá tato první část končí Ježíšovým varováním před chamtivostí (v. 15).

Druhou část tvoří verše 16–20, ve kterých se rozvíjí samotné téma podobenství o boháči a stodolách. V samotném verši 16 jsou uvedeny důvody, které boháče znervózňují. V samotném boháčově monologu (v. 17) jsou podrobně uvedeny problémy, které bohatý muž musí řešit a také boháčovo rozhodnutí, jak bude nastalou situaci řešit (v. 19). Následně je popisována Boží reakce na smýšlení bohatého muže (v. 20), které je ostře v protikladu proti tomu, jak bohatý muž přemýšlí.

⁶⁵ MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium svatého Lukáše*, s.113

⁶⁶ Tamtéž s. 115–116

Třetí část tvoří závěr celého podobenství. Ve verši 21 je uvedeno poučení, které z celého textu vyplývá.⁶⁷

3.1.3. Exegeze vybrané části

Při podrobném výkladu vybraného textu budu postupovat po jednotlivých verších. Před jejich samotným výkladem je uveden text v původní řecké verzi a také v jeho českém ekumenickém překladu.

Výklad celého uceleného textu bych rozdělil na dvě části. První část tvoří jakési **rámcové pojednání**, které je vymezeno verši 13–15. Tuto část můžeme označit také jako „varování před chamtivostí“.⁶⁸ Druhou část tvoří již samotný text **podobenství o boháčích a stodolách** (L 12,15–21).

v. 13: Εἶπεν δέ τις ἐκ τοῦ ὄχλου αὐτῶ, Διδάσκαλε, εἰπέ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν.

Z hlediska literárního druhu můžeme verše 13–14 považovat za apoftegma. Celý tento text můžeme najít v Tomášově apokryfním evangeliu.⁶⁹

Εἶπεν δέ τις ἐκ τοῦ ὄχλου αὐτῶ – s velkou pravděpodobností se zde jedná o text, který je charakteristický pro Lukáše, a který je čerpán z pramene „L“.

ἀδελφῷ μου – není zde zmínka o tom, o čem se vlastně spor vede. Odmítl starší bratr dovolit mladšímu, aby mu vzal část dědictví, která na něj měla připadnout? Vzhledem k Ježíšově odpovědi nejsou detaily sporu důležité. Spíše zde můžeme rozpoznat rozpor, který je doporučen v Ž 133,1.⁷⁰

κληρονομίαν – Lukáš zde používá typicky světské řecké slovo.⁷¹

Ve v. 13 je Ježíš osloven někým ze zástupu, aby rozhodl v rodinném sporu o dědictví. Již z oslovení *Διδάσκαλε* (mistře, učiteli) je patrné, že je považován za židovského rabího. Tehdejší zákoníci nebyli kompetentní pouze v náboženských otázkách, ale také ve

⁶⁷ NEVŘIVÁ, Barbora. *Bohatství a chudoba v podobenstvích v Lukášově evangeliu*, s. 38–39

⁶⁸ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 381

⁶⁹ Výrok 72: „Jeden muž mu řekl: Pověz mým bratřím, ab se se mnou rozdělili o věci mého otce! Řekl mu: Muži, kdo mě ustanovil děličem? Obrátil se k svým učedníkům a řekl jim: Přišel jsem snad rozdělovat majetek?“ in MÁNEK, Jindřich. *Ježíšova podobenství*. Praha: Blahoslav, 1972, s. 155

⁷⁰ Ž 133,1: „Jaké dobro, jaké blaho tam, kde bratří bydlí svorně!“

⁷¹ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X – XXIV)*. A new translation with introduction and commentary. The Anchor Bible. New York: Doubleday, 1985, s. 969

sporných právních případech.⁷² Pravděpodobně z tohoto důvodu se na Ježíše obrací s touto otázkou. Je patrné, že se žadatel snaží naklonit si Ježíše (včetně jeho morálního kreditu) na vlastní stranu.⁷³ V židovské legislativě byla tendence se dělení majetku spíše vyhnout. Pokud k němu mělo přece jenom dojít, pak se uplatňuje pravidlo zaznamenané v Dt 21,17 (prvorozený syn obdržel dvojnásobný díl toho, co bylo dáno každému z dalších synů).⁷⁴ Zdá se, že zde není snaha jakékoliv dědické právo rozbít, ale spíše získat přístup k zadrženému dědictví.⁷⁵

v. 14: ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ἄνθρωπε, τίς με κατέστησεν κριτὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς;

Ἄνθρωπε – jedná se o vokativ od slova *ανθρωπος* a zde je užitý ve smyslu pokárání, který znamená až lhostejnost.

Ježíš tento vznesený požadavek na rozsouzení sporu mezi bratřími odmítá splnit a dává najevo, že v tomto případě odmítá roli soudce nebo rozhodčího přijmout. Slova, kterými Ježíš odmítá tento požadavek splnit připomínají text z Ex 2,14⁷⁶ který se následně promítá i ve Sk 7,27⁷⁷ Odmítá zde Ježíš roli „nového Mojžíše“? Rozpoznává zde Ježíš zásadně jinou roli, než jakou měl Mojžíš? Nebo chce žádající osoba využít Ježíšovu autoritu zcela ve svůj prospěch, aniž by se této osoby dotýkal jakýkoliv morální nárok? Z textu pravděpodobně vyplývá, že se jedná o poslední úhel pohledu: Žádající je vyzván k ucednictví a také k hodnotám, které Ježíš prezentuje.⁷⁸

v. 15: εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσετε ἀπὸ πάσης πλεονεξίας, ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ.

ἀπὸ πάσης πλεονεξίας – samotný výraz *πλεονεξία* (chamtivost) pochází především z „napomínajících“ textů Nového zákona. Z následujícího podobenství je zřejmé, že chamtivost je vrcholem pošetilosti. Jedná se o touhu mít víc, než je potřeba.

⁷² Tamtéž s. 382–383

⁷³ NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary, Luke 9:21 - 18:34*. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1993, s. 685

⁷⁴ PARSONS, Mikael C., *Luke*, Baker Academic, 2015, s. 204

⁷⁵ NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary, Luke 9:21 - 18:34*, s. 685

⁷⁶ „Ohradil se: „Kdo tě ustanovil nad námi za velitele a soudce? Máš v úmyslu mě zavraždit, jako jsi zavraždil toho Egyptana?“ Mojžíš se ulekl a řekl si: „Jistě se o věci už ví!“

⁷⁷ „Ale ten, který svého bližního napadl, odstrčil Mojžíše a řekl: Kdo tě nad námi ustanovil vládcem a soudcem?“

⁷⁸ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary, Luke 9:21 - 18:34*, s. 685

ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τι – chamtivý člověk se zde chová tak, jako by ta nejdůležitější věc v životě byla nashromáždit co nejvíc. Lukáš zde používá infinitiv *περισσεύειν* ke kterému přidává *ἐν*. Tuto konstrukci Lukáš používá velmi často.

ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ – život člověka zde nespočívá v tom, co má nebo za čím se namáhal.⁷⁹ Když je zmiňován život, myslí se tím život duchovní. Zdá se, že tyto nároky jsou nyní převedeny i na život fyzický.⁸⁰

Úvodní a závěrečná část tohoto verše je typická pro Lukáše. Zároveň je text využit k tomu, aby propojil verše 13–14 s verši 16–21. Ústředním pojmem je zde chamtivost. Ta je označena jako problém, kterému je třeba se vyhnout.⁸¹ Základem pro varování před chamtivostí je tvrzení, že život nelze najít v majetku. Lukáš si je zde zcela jistý, že jeho postoj k hmotnému majetku má zásadní vliv na jeho otevřenost vůči tomu, co Bůh dělá v Ježíši a skrze něj. Podle toho bude také před Bohem přijat, když přijde poslední soud. Zatímco chamtivost způsobuje obavy z dědictví, text o hojnosti majetku více odkazuje na podobnost, které má přijít.⁸²

Výklad podobenství o boháči a stodolách

v. 16: *Εἶπεν δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτοὺς λέγων, Ἄνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα.*

εὐφόρησεν ἡ χώρα – sloveso *εὐφόρησεν* se vyskytuje pouze zde v řecké Bibli.

Úvodní formulace, která představuje následující vyprávění výrazem *παραβολή* (podobenství) je typická pro lukášovský styl (mohlo by se zde jednat o genitivní konstrukce *Ἀνθρώπου τινὸς*, která je pro Lukáše typická, nebo také o kombinaci jednoho nebo více zdrojů. Určitou podobnost můžeme vidět u L 10,30⁸³). S tímto podobenstvím se Ježíš obrací buď ke dvěma bratřím, kteří řeší svůj spor o dědictví, nebo k přítomnému zástupu. Obraz je vzat ze zemědělského prostředí Palestiny. Bohatý sedlák měl dobré výnosy sklizně.⁸⁴

⁷⁹ L 9,25: „Jaký prospěch má člověk, který získá celý svět, ale sám sebe ztratí nebo zmaří?“

⁸⁰ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X – XXIV)*, s. 969–970

⁸¹ Ko 3,5: „Proto umrtvujte své pozemské sklony: smilstvo, necudnost, vášně, zlou touhu a hrabivost, která je modlosoužbou.“

⁸² NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary, Luke 9:21 - 18:34*, s. 685–686

⁸³ „Ježíš mu odpověděl: „Jeden člověk šel z Jeruzaléma do Jericha a padl do rukou lupičů; ti jej obrali, zbili a nechali tam ležet polomrtvého.“

⁸⁴ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 383

v. 17: καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων, Τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;

καὶ διελογίζετο - „začal počítat“, nebo doslova „uvažoval“. Právě výraz *dialogismos* a *dialogizomai* používá Lukáš v negativním slova smyslu.⁸⁵ Jelikož z předcházejícího verše víme, že je muž označen jako „boháč“ (a tedy podle Lukášovi klasifikace jako negativní postava), je tento řecký výraz zde použit naprosto správně.⁸⁶

Τί ποιήσω (co mám dělat) – tento výraz nacházíme také v určité modifikované verzi u L 18,18.⁸⁷

Vidíme zde, že bohatství absolutně nezbujuje člověka starostí. Bohatý sedlák má tak velkou úrodu, že přesahuje jeho možnosti ji všchnu uskladnit. V této situaci uvažuje v samomluvě: Co mám dělat? Kapacita jeho uskladňovacích prostor je zcela vyčerpána, a i tak zkušeného zemědělce jistě tak bohatá úroda překvapila. Na tomto uvažování není nic špatného a je zcela relevantní.⁸⁸

v. 18: καὶ εἶπεν, Τοῦτο ποιήσω, καθ-ελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὸν σῖτον καὶ τὰ ἀγαθὰ μου

Τοῦτο ποιήσω – toto koresponduje s výrazem *Τί ποιήσω*, uvedeného ve verši 17.

Následující verše můžeme brát jako výsledek uvažování. Jedná se o rozhodnutí, že si postaví nové a větší zásobníky na úrodu. Na tomto místě se tak nejedná ani o stodoly, nýbrž o víceúčelové prostory k uskladnění. Toto je patrné z použitého výrazu pro *zásoby* – *τὰ ἀγαθὰ*. I tomuto jedná se nedá cokoliv vytknout.

v. 19: καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου, Ψυχῇ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλὰ ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.

⁸⁵ L 5,21–22: „Zákoníci a farizeové začali uvažovat: „Kdo je ten člověk, že mluví tak rouhavě? Kdo může odpustit hříchy, než sám Bůh?“ Ježíš však poznal jejich myšlenky a odpověděl jim: „Jak to, že tak uvažujete?“

⁸⁶ JOHNSON, Luke Timothy; HARRINGTON, Daniel J, ed. *Evangelium podle Lukáše*, s. 219

⁸⁷ „Jeden z předních mužů se ho otázal: „Mistře dobrý, co mám dělat, abych měl podíl na věčném životě?“

⁸⁸ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 383

τῆ ψυχῆ μου – řecký výraz ψυχῆ zde můžeme pojímat ve dvou významech. Buď jako zřetelná náhrada zvrátého zájmena „sobě“ nebo jako základ synekdochy (celek je nahrazen pouze určitou částí), když se pošetilý člověk obrací k celé své osobě.

φάγε, πίε, εὐφραίνου – tyto tři výrazy byly spojovány k sobě již dávno před vznikem tohoto podobenství.⁸⁹ Jedná se o vyjádření hédonismu, který postrádá naději na věčný život a soud. Potěšení ze života zde není „posledním jídlem před popravou“ a ani není skromnou útěchou uprostřed veškeré marnosti. Asi nejbližší významové pojetí můžeme vidět u Sir 11,19.⁹⁰ Ted' jsem konečně našel vytoužený odpočinek a teď si budu jíst a užívat z mých nahromaděných dobrých věcí. Pokud se podíváme na následující verš (v. 20) u Sir 11, čteme tam toto: „*Stůj ve své smlouvě a věnuj se jí a zestárni při svém díle.*“ Máme tedy vytrvat ve svém povinnostech a zestárnout ve své práci.

εὐφραίνου – jedná se o výraz, který je velmi typický pro Lukášovo evangelium a opět poukazuje na pramen „L“.⁹¹

I když nemůžeme absolutně nic namítnout proti počínání člověka, který sklídl hojnou úrodu, jeho smýšlení je zavrženíhodné. Jeho myšlenky se soustředí pouze na jeho samého a na jeho majetek. Tím absolutně vytlačuje ze svého myšlení svého bližního, a dokonce i samotného Boha. Je si absolutně sebejistý, že ty zásoby, které má, mu zajistí bezstarostný život na několik dalších let.⁹² Pokud se podíváme do knihy proroka Izajáše, tak přesně takto jednají ti, kteří absolutně zapomněli na Boha.⁹³

v. 20: εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ θεός, Ἄφρων, ταύτη τῆ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἠτοίμασας, τίτι ἔσται;

ταύτη τῆ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν – v překladu: „budeš muset odevzdat svou duši“ nebo také „požádají o tvou duši“. Třetí osoba mn. čísla zde zastupuje pasivum, což zřejmě odkazuje na Boží zásah. Je to Bůh, kdo od tebe požaduje život.⁹⁴

⁸⁹ Iz 22,13: „...a hle, veselí a radost, porážení dobytka a zabíjení ovcí, jedení masa a pití vína. Jezme a pijme, stejně zítra zemřeme!“

⁹⁰ Sir 11,19: „Řekne si: „Konečně si mohu odpočinout, nyní budu hodovat ze svého majetku“, ale neví, kdy mu uplyne vyměřený čas, a to, co měl, zanechá jiným a umře.“

⁹¹ NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary, Luke 9:21 - 18:34*, s. 686

⁹² MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s.384

⁹³ Iz 22,12–14: „Onoho dne Panovník, Hospodin zástupů, vyzval k pláči a k nářku a k vyholení lysiny a k přepásání zíněnou suknicí, a hle, veselí a radost, porážení dobytka a zabíjení ovcí, jedení masa a pití vína. Jezme a pijme, stejně zítra zemřeme!“ Mému sluchu však Hospodin zástupů zjevil: „Tato vaše nepravost jistotně nedojde smíření, zemřete“, praví Panovník, Hospodin zástupů.“

⁹⁴ JOHNSON, Luke Timothy; HARRINGTON, Daniel J, ed. *Evangelium podle Lukáše*, s.219

ἀπὸ σοῦ· ἂ δὲ ἠτοίμασας, τίτι ἔσται; - tato otázka není adresována pouze boháči. Poukazuje také zpětně na žádost člověka z L 12,13, který jej prosím o pomoc při získání dědického podílu. Veškeré hádky o majetek jsou absolutně k ničemu, protože žádný hmotný majetek nepomáhá k lepšímu nebo delšímu životu.

Ježíš zde dále popisuje, jak do výše uvedené situace člověka zasahuje nejenom Bůh, ale také smrt. Právě náhlá smrt zpřetrhává veškeré lidské plány a předsevzetí. Z tohoto úhlu pohledu se vše nashromážděné stává absolutně bezcenné. Můžeme také říct, že zmínka smrti vede k přemýšlení o posledním soudu.

Tento člověk je zde označen jako *nerozumný, blázen* (ἄφρων).⁹⁵

v. 21: οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν.

οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ – celý tento text je v některých masoretských textech úplně vynechán. Na druhou stranu jej můžeme nalézt v papyrech P⁴⁵ nebo P⁷⁵. Bohatství má vzhledem k Bohu u Lukáše dvě významové roviny: první je odpověď víry, druhá je disponování majetku v souladu s vírou. To znamená sdílet svůj majetek s ostatními a nehromadit jej pouze pro sebe.

ἑαυτῷ – překládáme jako „*pro sebe*“. Ne tedy pro jiné, jako jsou chudí, vdovy a sirotci.

μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν – tento text odkazuje na nutnost hromadění si toho, co má před Bohem skutečnou cenu (tím zde může být i správné užívání majetku ve prospěch druhých). Některé masoretské texty k tomuto výroku ještě dodávají následující: *Když řekl ta slova, zvolal: „Kdo má uši, slyš!“* Tento dovětek můžeme najít i v apokryfním Tomášově evangeliu. O tom, jaký záměr tohoto dovětku byl, se i dnes vedou mezi odborníky živé diskuse.⁹⁶

V podobenství o boháči a stodolách vidíme jasný postoj k zacházení s majetkem (bohatstvím). Text můžeme zařadit do Lukášových napomínacích řečí, které jsou považovány za jádro jeho evangelia.

Co můžeme z podobenství vyčíst my? Co si z něj můžeme odnést do svého každodenního života? Prvním tématem je dědictví. Asi každý z nás zažil ve svém životě situaci, kdy se s dědictvím buď setkal u někoho z příbuzných ze své rodiny nebo byl napřímo součástí dědického řízení. I přes to, že v mnohých případech je k dispozici závěť

⁹⁵ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s.384

⁹⁶ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X – XXIV)*, s.974

– způsob rozdělení majetku (stejně jako bylo dáno v Izraeli, kdy prvorozený syn obdržel dvojnásobný díl toho, co bylo dáno každému z dalších synů) - přesto můžeme mít my lidé tendenci chtít víc než ten druhý. Tato situace může i v rámci nejbližší rodiny vést k hádkám, urážkám, a dokonce i k zatvrzení se. Vidím kolem sebe kamarády, kteří právě kvůli dědictví již třeba 15 let nepromluvili se svými sourozenci.

Dalším silným tématem, které se prolíná celým podobenstvím, je Lukášovo symbolické chápání funkce majetku v lidském životě. To můžeme vidět především v tendenci zajištění si skvělé a pohodové budoucnosti a nedbání konečnosti pozemského života a všeho, co je s ním spojeno. Nikdo si nemůže díky majetku prodloužit život ani o jednu vteřinu. Následně se bohatství stává ničím, je nedůležité. Na druhou stranu zde hromadění majetku (dober) není odsuzováno, ale je povzneseno na vyšší úroveň. Máme si hromadit poklady v nebi. Jakým způsobem toho můžeme dosáhnout? Být bohatý dobrým způsobem, být štedrý, dělit se; to je záruka pro největší poklad v nebi, věčný život. Ježíš varuje i nás, své učedníky, abychom nebyli závislí na pomíjivých věcech a světských starostech, ale abychom si svůj poklad ukládali formou skutků milosrdenství vůči těm, kteří jsou v nouzi. U těch, kteří někdy potřebují třeba jenom náš čas jim naslouchat, popovídat si, být s nimi v jejich opuštěnosti a samotě. Jindy se o svůj „majetek“ můžeme podělit díky dobré radě, nezištnou pomocí a jindy zase finančním příspěvkem těm fyzicky nejpotřebnějším či nejchudším. Forem je určitě mnoho a záleží na každém z nás, kde a jakým způsobem se o své bohatství, které nám bylo dáno jako dar, rozdělíme.

3.1.4. Paralely v ostatních synoptických evangeliích

Pokud budeme analyzovat všechna synoptická evangelia, nenajdeme bohužel žádnou přímou paralelu s podobenstvím o boháči a stodolách. Jak již bylo uvedeno v předchozích částech, objevuje se tento text pouze v apokryfním Tomášově evangeliu: „*Ježíš řekl: Byl jeden bohatý muž, který měl mnoho statků. Řekl si: Použiji svých statků, abych sázel a pak naplnil své stodoly úrodou, abych neměl v ničem nedostatek. Tohle si myslel ve svém srdci. A té noci zemřel. Kdo má uši k slyšení, ať slyší!*“⁹⁷

Z jakého důvodu nenacházíme toto podobenství v žádném synoptickém evangeliu? I když celé Lukášovo evangelium obsahuje redakčně upravený text Markova evangelia

⁹⁷ MÁNEK, Jindřich. Ježíšova podobenství. Praha: Blahoslav, 1972, s.156

a pramen logií „Q“, obsahuje také zvláštní látku „L“, ke které náleží jednak příběhy Ježíšova dětství a jednak rozličné prameny v písemné a ústní tradici. Text z tohoto pramene tudíž nenajdeme v žádném jiném evangeliu než právě zde u Lukáše. A právě podobenství o boháči a stodolách patří do této kategorie.

Určitou výjimku tvoří verš 21 ze 12. kapitoly Lukášova evangelia (a také text z L 12,32–33). Určitou paralelu s tímto textem můžeme vidět u Mt 6,19–21:

L 12,21.32–33		Mt 6,19–21	
οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν.	Tak je to s tím, kdo si hromadí poklady a není bohatý před Bohem.“	Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσιν καὶ κλέπτουσιν·	Neukládejte si poklady na zemi, kde je ničící mol a rez a kde je zloději vykopávají a kradou.
Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίμνιον, ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατήρ ὑμῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν.	Neboj se, malé stádce, neboť vašemu Otci se zalíbilo dát vám království.	θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσιν·	Ukládejte si poklady v nebi, kde je neničí mol ani rez a kde je zloději nevykopávají a nekradou.
Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην· ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλλάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς	Prodejte, co máte, a rozdejte to. Opatřte si měšce, které se nerozpadnou, nevyčerpatelný poklad v nebi, kam se zloděj nedostane a kde mol neničí.	ὅπου γὰρ ἐστὶν ὁ θησαυρός σου, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία σου.	Neboť kde je tvůj poklad, tam bude i tvé srdce.

οὐρανοῖς, ὅπου κλέπτῃς οὐκ ἐγγίζει οὐδὲ σῆς διαφθείρει·			
--	--	--	--

Právě ve verši 21 u Lukáše vidíme určitý komprimovaný text toho, co následně můžeme nalézt u Mt 6,19–21 (a právě toto zrcadlení textu u Mt ukazuje na použití pramene „Q“).

V obou textech můžeme vidět důležitost hromadění majetku. Ale o jaký majetek jde? Nejedná se o hromadění majetku pro sebe, ale pro druhé. Jde především o skutky lásky a milosrdenství vůči všem lidem. Jen tak si člověk hromadí ten nejlepší majetek z pohledu věčnosti.

3.2. Exegeze L 15,8–32

Celá 15. kapitola je složena z několika podobenství. Jedná se o podobenství o ztracené ovci (L 15,1–7), o ztraceném penízi (L 15,8–10) a také o marnotratném / ztraceném synu (L 15,11–32). Můžeme říct, že se tu ukazují různé druhy majetku. Mezi majetek můžeme počítat ovce (nebo dobytek v obecném slova smyslu), stříbrné mince nebo také dědictví. Na druhou stranu se ve všech třech podobenstvím zrcadlí téma ztracení a znovu nalezení. V následujícím textu se zaměřím na podobenství o ztracené penízi a o marnotratném synu.

⁸ Ἡ τίς γυνή δραχμὰς ἔχουσα δέκα ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἄπτει λύχνον καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς ἕως οὗ εὕρῃ;	⁸ Nebo má-li nějaká žena dese stříbrných mincí a ztratí jednu z nich, což nerozsvítí lampu, nevymete dům a nehledá pečlivě, dokud ji nenajde?
⁹ καὶ εὐροῦσα συγκαλεῖ τὰς φίλας καὶ γείτονας λέγουσα, Συγχαρήτέ μοι, ὅτι εὔρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα.	⁹ A když ji nalezne, svolá své přítelkyně a sousedky a řekne: „Radujte se se mnou, poněvadž jsem našla peníz, který jsem ztratila.“

<p>¹⁰ οὕτως, λέγω ὑμῖν, γίνεται χαρὰ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι.</p>	<p>¹⁰ Pravím vám, právně tak je radost před anděly Božími nad jedním hříšníkem, který činí pokání.“</p>
<p>¹¹ Εἶπεν δέ, Ἄνθρωπός τις εἶχεν δύο υἱούς.</p>	<p>¹¹ Řekl také: „Jeden člověk měl dva syny.</p>
<p>¹² καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί, Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. ὁ δὲ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον.</p>	<p>¹² Ten mladší řekl otci: ‚Otče, dej mi díl majetku, který na mne připadá.‘ On jim rozdělil své jmění.</p>
<p>¹³ καὶ μετ’ οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν πάντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακρὰν καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισεν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἀσώτως.</p>	<p>¹³ Po nemnoha dnech mladší syn všechno zpeněžil, odešel do daleké země a tam rozmařilým životem svůj majetek rozházel.</p>
<p>¹⁴ δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὰ κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι.</p>	<p>¹⁴ A když už všechno utratil, nastal v té zemi veliký hlad a on začal mít nouzi.</p>
<p>¹⁵ καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους,</p>	<p>¹⁵ Šel a uchýtil se u jednoho občana té země; ten ho poslal na pole pást vepře.</p>
<p>¹⁶ καὶ ἐπεθύμει χορτασθῆναι ἐκ τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.</p>	<p>¹⁶ A byl by si chtěl naplnit žaludek slupkami, které žrali vepři, ale ani ty nedostával.</p>
<p>¹⁷ εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν ἔφη, Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου περισσεύονται ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ὧδε ἀπόλλυμαι.</p>	<p>¹⁷ Tu šel do sebe a řekl: ‚Jak mnoho nádeníků u mého otce má chleba nazbyt, a já tu hynu hladem!‘</p>
<p>¹⁸ ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ ἐρῶ αὐτῷ, Πάτερ, ἤμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου,</p>	<p>¹⁸ Vstanu, půjdu k svému otci a řeknu mu: ‚Otče, hřešil jsem proti nebi i vůči tobě.‘</p>
<p>¹⁹ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιός κληθῆναι υἱός σου· ποιήσόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου.</p>	<p>¹⁹ Nejsem už hoden nazývat se tvým synem; přijmi mne jako jednoho ze svých nádeníků.‘</p>

<p>²⁰ καὶ ἀναστὰς ἦλθεν πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ. ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἐσπλαγχνίσθη καὶ δραμῶν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.</p>	<p>²⁰ I vstal a šel k svému otci. Když ještě byl daleko, otec ho spářil a hnut lítěstí běžel k němu, objal ho a políbil.</p>
<p>²¹ εἶπεν δὲ ὁ υἱὸς αὐτῷ, Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱὸς σου.</p>	<p>²¹ Syn mu řekl: ‚Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě. Nejsem už hoden nazývat se tvým synem.‘</p>
<p>²² εἶπεν δὲ ὁ πατήρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, Ταχὺ ἐξενέγκατε στολὴν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας,</p>	<p>²² Ale otec rozkázal svým služebníkům: ‚Přineste ihned nejlepší oděv a oblečte ho; dejte mu na ruku prsten a obuv na nohy.‘</p>
<p>²³ καὶ φέρετε τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν,</p>	<p>²³ Přiveďte vykrmené tele, zabijte je, hodujme a buďme veselí,</p>
<p>²⁴ ὅτι οὗτος ὁ υἱὸς μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, ἦν ἀπολωλὼς καὶ εὐρέθη. καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι.</p>	<p>²⁴ protože tento můj syn byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen. A začali se veselit.</p>
<p>²⁵ Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισεν τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσεν συμφωνίας καὶ χορῶν,</p>	<p>²⁵ Starší syn byl právě na poli. Když se vracel a byl už blízko domu, uslyšel hudbu a tanec.</p>
<p>²⁶ καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παίδων ἐπυνθάνετο τί ἂν εἴη ταῦτα.</p>	<p>²⁶ Zavolal si jednoho ze služebníků a ptal se ho, co to má znamenat.</p>
<p>²⁷ ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ ὅτι Ὁ ἀδελφός σου ἤκει, καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν.</p>	<p>²⁷ On mu odpověděl: ‚Vrátil se tvůj bratr, a tvůj otec dal zabít vykrmené tele, že ho zase má doma živého a zdravého.‘</p>
<p>²⁸ ὠργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν, ὁ δὲ πατήρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν.</p>	<p>²⁸ I rozhněval se a nechtěl jít dovnitř. Otec vyšel a domlouval mu.</p>
<p>²⁹ ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ πατρὶ αὐτοῦ, Ἴδού τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι καὶ</p>	<p>²⁹ Ale on mu odpověděl: ‚Tolik let už ti sloužím a nikdy jsem neporušil žádný</p>

οὐδέποτε ἐντολήν σου παρήλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ	tvůj příkaz; a mně jsi nikdy nedal ani kůzle, abych se povесelil se svými přáteli.
³⁰ ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος ὁ καταφαγῶν σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν σιτευτὸν μόσχον.	³⁰ Ale když přišel tenhle tvůj syn, který s děvkami prohýřil tvé jmění, dal jsi pro něho zabít vykrmené tele.’
³¹ ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ’ ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστιν	³¹ On mu řekl: ‚Synu, ty jsi stále se mnou a všechno, co mám, je tvé.
³² εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἔζησεν, καὶ ἀπολωλὼς καὶ εὐρέθη.	³² Ale máme proč se veselit a radovat, poněvadž tento tvůj bratr byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.’ “

3.2.1. Širší kontext

Závěr 14. kapitoly Lukášova evangelia je věnován tématu učednictví (L 14,25–33). Tento text nám dává odpověď na otázku: Kdo může být Ježíšovým učedníkem? Jaké požadavky klade Ježíš na své učedníky? Ježíš klade na své učedníky dva požadavky: musí umět opustit, a to i v případě svých nejbližších (v. 26) a musí umět také přijmout. Přijmout kříž a těžkosti a jít za Ježíšem (v. 27). Téma opuštění něčeho, vzdání se něčeho je pro lepší pochopení posluchačů dále rozvinuto ve dvou podobenstvích. První z nich zmiňuje stavbu věže, které by mělo předcházet propočítání všech nákladů na její dokončení. Pokud se tento bod přeskočí, může být stavitel pro ostatní lidi k smíchu, když stavbu kvůli nedostatku peněz nedokončí (v. 28–30). Stejně tak je v druhém podobenství vykreslen král, který si nejprve všechno dobře naplánuje a spočítá, zda má se svými vojáky šanci ve válce proti silnějším soupeři uspět. Pokud nemůže uspět, vyšle poselstvo, aby ještě před vypuknutí bojů vyjednalo podmínky míru (v. 31–32).

V samotném závěru 14. kapitoly je zmínka o funkci soli, jakožto zásadní potraviny. Pokud však přestane plnit svoji funkci, pozbyde chuti, již se k ničemu nehodí a je určena k vyhození (v. 34–35).

Text dále pokračuje třemi podobenstvími v 15. kapitole, které pojí jedno téma – ztráta. Jedná se o podobenství o: ztracené ovci (v. 1–7), ztraceném penízi (v. 8–10) a marnotratném / ztraceném synu (v. 11–32).

V úvodu 16. kapitoly Lukášova evangelia nalézáme text, který bude následně součástí podrobnější exegeze, a to podobenství o nepoctivém správci (v. 1–9). Evangelium dále pokračuje kapitolou o majetku (v. 10–14).

3.2.2. Vnitřní struktura

Podobenství o ztraceném penízi (L 15,8–10) můžeme rozdělit na tři části. V první části je představena žena, která má deset stříbrných mincí a jedna z nich se jí ztratí. Dále je popsána situace, která z logiky věci vyplývá. Jedná se o následnou činnost této ženy, která rozsvítí lampu a začne tuto minci pečlivě hledat (v. 8).

Druhá část se věnuje situaci, kdy žena ztracenou minci najde. Následuje obrovská radost nad znovu nalezenou mincí. Tuto radost si žena nechce nechat pro sebe, ale chce se s ní podělit se všemi svými neblížšími (v. 9).

Ve třetí části můžeme nalézt poučení, které z tohoto podobenství plyne pro všechny, kdo tento text čtou. Toto poučení zasahuje do praktického každodenního náboženského života – praxe pokání (v. 10).

Následující **podobenství o marnotratném synu** nebo také podobenství o ztraceném synu (L 15,11–32) lze opět rozdělit do dvou větších částí, přičemž verš 11 (*Řekl také: „Jeden člověk měl dva syny.“*) tvoří jakýsi úvod do celého vyprávění. Následně pak každá ze dvou částí obsahuje dvě dějství.

První část tvoří verše 12 až 24 a můžeme ji nazvat jako příběh mladšího bratra. První dějství této části nám popisuje odchod mladšího bratra z domova (v. 12–19). I v tomto dějství můžeme rozpoznat různé etapy: mladší syn se rozhoduje odejít z domova a prosí svého otce, aby mu přidelil jeho podíl na dědictví (v. 12); následně odchází do daleké země, kde všechn svůj majetek rozmařilým způsobem života rozhází (v. 13); ztrácí svůj dědický podíl a v oné zemi nastává velký hlad (v. 14); jelikož nemá žádné peníze ani na základní potraviny, začíná pást vepře a prožívá velkou bídu (v. 15–16); hlad a velká nouze jej přinutí zamyslet se nad sebou a k návratu domů (v. 17–19). V druhém dějství je popisován synův návrat domů a reakce jeho otce (v. 20b–24). Celá situace otcova láskyplného přijetí je uvozena vyznáním mladšího syna: *„Otče, zhřešil jsem proti nebi i proti tobě...“* (v. 21). Poté je syn znovu přijat do rodinného domu a je mu navracena veškerá důstojnost (v. 22) a celý otcův dům začíná oslavovat tento návrat ztraceného syna (v. 23–24).

Druhá část tohoto podobenství (v. 25–32) se věnuje rekci staršího bratra, který je pobouřen otcovým přijetím jeho mladšího bratra. První dějství se věnuje staršímu bratru, který po návratu z pole zjišťuje, co se děje. Jakmile zjistí, že se vrátil jeho mladší bratr a jakým způsobem ho jeho otec přijal, rozhněval se a nechtěl vejít dovnitř (v. 25–28a). V druhém dějství můžeme vidět rozhovor otce se starším synem (v. 28b–32).

Obě části podobenství o marnotratném / ztraceném synu vrcholí stejnou otcovou výzvou: „*Ale máme proč se veselit a radovat, poněvadž tento tvůj bratr byl mrtev, a zase žije, ztratils, a je nalezen,*“ (L 15,24.32). Postava otce je tak klíčovou postavou celého tohoto příběhu.⁹⁸

3.2.3. Exegeze vybrané části

Stejně jako u předchozí exegeze se i zde budu věnovat jednotlivým veršům obou podobenství. U obou zde vycházím z původního řeckého textu.

Podobenství o ztraceném penízi.

v. 8: Ἡ τίς γυνή δραχμὰς ἔχουσα δέκα ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἄπτει λύχνον καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς ἕως οὗ εὕρη;

δραχμὰς ἔχουσα δέκα – δραχμα byla starověká stříbrná mince, jejíž hodnotu je velmi těžké odhadnout. S velkou pravděpodobností měla atická drachma hodnotu asi jedné čtvrtiny stříbrného šekelu. Byla i doba, kdy její kupní síla byla poměrně značná (za jednu drachmu se dala koupit ovce nebo se jednalo o ekvivalent denní mzdy). V každém případě 10 drachem nebyla velká část peněz. Podle některých badatelů (Jeremias, Bishop) bylo deset drachem součástí ženského věna (její svatební čelenka byla opatřena 10 mincemi). Bohužel však v textu není náznak, který by tuto teorii potvrdil.

ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν – kontrast 10 (stříbrných mincí) a 100 (ovcí z podobenství o ztracené ovci) není zamýšlen paralelně. Jako devadesát devět neodradilo pastýře, aby našel jednu ztracenou ovci, tak ani ženu neodradilo devět mincí od toho, aby usilovně hledala jednu ztracenou.⁹⁹

Podobenství o ztraceném penízi má téměř stejnou pointu, jako podobenství o ztracené ovci (L 15,1–7). Pro Lukáše je typický komplementární dualismus, kdy jsou vedle sebe

⁹⁸ ZBOŽINKOVÁ, Veronika. *Podobenství o marnotratném synu (L 15,11-32) a jeho dějiny působení*, bakalářská práce, Brno: Masarykova univerzita v Brně, pedagogická fakulta, 2017, s.22

⁹⁹ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X – XXIV)*, s.1081

zmínění muž a žena. A právě toto se vyskytuje i zde. Namísto muže (z podobenství o ztracené ovci) zde vystupuje žena, namísto středně zámožného pastýře vystupuje chudá hospodyně. Podobenství zde vykresluje jednání jedné chudé ženy, která je absolutně odkázána na každou drobnou minci, kterou si vydělá. Tomu odpovídá i námaha, s jakou svou ztracenou minci hledá.

Tři činnosti: rozsvícení lampy, vymetení domu a pečlivé hledání, popisují neúnavné úsilí ženy při hledání ztracené mince.

v. 9: καὶ εὐροῦσα συγκαλεῖ τὰς φίλας καὶ γείτονας λέγουσα, Συγχαρήτέ μοι, ὅτι εὔρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα.

Usilovnému hledání následně odpovídá obrovská radost, která vyvěrá z nalezení ztracené mince. Radost je tak veliká, že jsou pozvány všechny přítelkyně a sousedky (opět jsou zmíněny ženy) ke sdílení této radosti.

v. 10: οὕτως, λέγω ὑμῖν, γίνεται χαρὰ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι.

Stejně jako u podobenství o ztracené ovci, i zde následuje určité ponaučení, aplikace do běžného života. Radost ženy je vztažena na radost Boží, o které se zde mluví velmi skrytou formou (odkaz na anděly). Pozornost je následně věnována hříšníkům, kteří jsou ochotni změnit své chování a činit pokání. Toto je zcela v souladu s tím, co sám Ježíš učí a na co odkazuje – Boží láska k hříšníkům.¹⁰⁰

Podobenství o marnotratném synu

v. 11: Εἶπεν δέ, Ἄνθρωπός τις εἶχεν δύο υἱούς.

Εἶπεν δέ – tento výraz se na začátku věty velmi často objevuje právě v Lukášově dvojdíle (L a Sk). Samotné podobenství se nevyskytuje nikde jinde než u Lukáše, z čehož se vyvozuje jeho původ v prameni „L“.

Ἄνθρωπός τις εἶχεν δύο υἱούς – jedná se zde pravděpodobně o palestinského zemědělce nebo vlastníka půdy, který je na tom relativně dobře. Fráze δύο υἱούς nám naznačuje, že příběh bude mít s velkou pravděpodobností dvě části.

¹⁰⁰ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s.436

Zatímco předchozí podobenství z 15. kapitoly začínají otázkou, toto podobenství začíná obecným sdělením, že člověk měl dva syny. Z kontextu vyplývá, že oba dva synové jsou pravděpodobně ještě svobodní, jelikož celý dům obhospodařuje ještě otec zcela sám.

v.12: καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρὶ, Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. ὁ δὲ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον.

νεώτερος – tím, že se v text nezmiňuje o tom, že se již oženil, je mu tedy asi 20 let.

δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας – podle židovských zvyků v Palestině mohl otec nakládat svým majetkem buď formou závěti (řecky diathéké) nebo darem svým dětem ještě za svého života (řecky dorema). S velkou pravděpodobností tento druhý případ nastával poměrně často, na což upozorňuje i Sir 33,19–23.¹⁰¹ Jak jsme již viděli v přechozím podobenství, prvorozený syn měl zdědit dvojnásob částky, která by byla dána každému z ostatních synů.¹⁰² V tomto případě, protože byli pouze dva synové, starší by dostal dvě třetiny majetku a mladší třetinu. V takovém případě by syn darem získal vlastnické právo k majetku, ale užívací právo nebo úroky z majetku by zůstali otci až do jeho smrti. V případě, že by syn majetek prodal, kupující by jej převzal až po smrti otce.¹⁰³

ὁ δὲ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον – tento text nemusí nutně znamenat, že v té době rozdělil majetek mezi oba syny. Ve zbytku podobenství se totiž otec chová tak, jako by majetek neustále vlastnil: velí služebníkům (v. 22), nařizuje zabití telecího dobytka (v. 23) a mluví o všem, co on sám vlastní (v. 31).

v. 13: καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν πάντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακρὰν καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισεν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἀσώτως.

Za krátkou dobu mladší syn veškeré jmění, které obdržel od otce, zpeněžil. Odchod z rodného domu je zde zdůrazněn odcestováním do cizí a vzdálené země (vzdálená země se mohla nacházet mimo Palestinu, tj. mohlo se jednat o zemi pohanů). Tento odchod připravuje bezmocnost a ztracenost, do které se mladší syn postupem času dostane (v. 13–

¹⁰¹ „Slyšte mě, velmožové lidu, představitelé shromáždění, pozorně poslouchajte! Ani synovi nebo ženě, ani bratru nebo příteli nedovol, aby tě dostali do své moci, dokud jsi živ. Nikomu svůj majetek nepředávej, abys toho nelitoval a nemusel se o něj znovu doprošovat. Dokud žiješ a dýcháš, neměň s jiným své postavení. Je lépe, prosí-li děti tebe, než abys ty musel vzhlížet k rukám svých synů. Ponech si vedení při každém díle, a svou čest neposkvřňuj!

¹⁰² Dt 21,17

¹⁰³ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X–XXIV)*, s.1087

16). On touží po svobodě a domnívá se, že tuto svobodu nalezne skrze majetek. Tento postoj jej však přivede k úpadku. Život mladšího bratra je zde líčen jako rozmařilý a prostopášný. Jestli byl tento život zároveň i nemravný, jak jej charakterizuje starší bratr (v. 30) není z tohoto verše patrné.¹⁰⁴

v.14: *δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὰ κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι.*

λιμὸς ἰσχυρὰ – výraz „velký hlad“ nacházíme také u L 4,25¹⁰⁵ nebo ve Sk 11,28.¹⁰⁶ Z toho můžeme usuzovat, že se jednalo o poměrně častý jev, a to především v oblastech, kde bylo zemědělství riskantním povoláním.¹⁰⁷ V těchto textech jsou však použity jiné výrazy (*megas, megalé*) než jaký je použit na tomto místě – *ἰσχυρὰ*.

καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι – v okamžiku, kdy peníze mladšího bratra dojdou, stane se velmi zranitelný. A právě v tomto případě zasáhne sama příroda – začne mít nouzi.

v. 15: *καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους,*

πορευθεὶς ἐκολλήθη – použití v tomto významu na tomto místě je u Lukáše velmi pozoruhodné.

ἔπεμψεν – tato nesignalizovaná změna subjektu bude mít s velkou pravděpodobností semitské kořeny.¹⁰⁸

Mladší syn se dále dostává až na samotné dno. Toto je dokresleno situací, kdy je donucen jít pracovat k cizímu hospodáři, který jej posílá pás vepře. Tento fakt, že hledá útočiště u pohana a že se stará o zvířata, která židé považovali za nečistá¹⁰⁹, vypovídá i o

¹⁰⁴ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s.439

¹⁰⁵ „Po pravdě vám říkám: Mnoho vdov bylo v Izraeli za dnů Eliášových, kdy se zavřelo nebe na tři a půl roku a na celou zemi přišel veliký hlad.“

¹⁰⁶ „Jeden z nich, jménem Agabus, veden Duchem předpověděl, že po celém světě nastane veliký hlad. To se také stalo za císaře Klaudia.“

¹⁰⁷ JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J, ed. *Evangelium podle Lukáše*, s.255

¹⁰⁸ NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary (WBC), Luke 9:21 - 18:34*, s.783

¹⁰⁹ Lv 11, 7: „vepře, který sice má rozdělená kopyta tak, že jsou úplně rozpolcená, ale nepřezvykuje; bude pro vás nečistý.“

jeho odpadnutí od náboženství svého lidu.¹¹⁰ Nejíst vepřové maso se dokonce v době makabejské stává zkouškou věrnosti Tóře.¹¹¹

v. 16: καὶ ἐπεθύμει χορτασθῆναι ἐκ τῶν κερατίων ὧν ἦσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.

καὶ ἐπεθύμει χορτασθῆναι ἐκ - „toužil se naplnit, být nasycen“. Mladší syn zde touží jíst to, co bylo určeno vepřům, ale je až příliš znechucen celou situací. Z tohoto důvodu se toho neúčastní. Výraz ἐπεθύμει vyjadřuje nesplněné nebo nedosažitelné přání. Na tomto místě se jedná o psychologickou nedosažitelnost.

τῶν κερατίων – zde se jedná o lusky rohovníku obecného. (*Cerantonis siliqua*). Jeho lusky, i když nejsou moc výživné, mají sladkou dužninu s nestravitelnými semínky a vyskytují se v celé středomořské oblasti. Tyto plody sloužily jako potrava pro zvířata a někdy i pro lidi.¹¹² Mít za potravu tento svatojánský chléb znamenalo pro člověka nacházet se v největší chudobě a nouzi.¹¹³ Zmínku o tomto stromu nacházíme i v jednom hebrejském přísloví ze 4. stol. po Kr.: „*Až budou Izraelité přinuceni jíst lusky, pak se obrátí.*“¹¹⁴

v. 17: εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν ἔφη, Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρὸς μου περισσεύονται ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῶ ὧδε ἀπόλλυμαι

εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν ἔφη – „přišel k sobě – ke svým smyslům“. Tento idiom je známý také z mimobiblické řečtiny a vyskytuje se ve významu „přícházení k rozumu“. Právě poznání a lítost mladšího bratra jsou začátkem jeho cesty vedoucí k pokání. Ve výčitkách si musí uvědomit, co všechno udělal svému otci a litovat jeho zneužití. Vedle toho začíná nesobecky srovnávat svoji neutěšenou situaci se situací najatých dělníků u jeho otce.

¹¹⁰ Podle Mišny nebylo židům dovoleno chovat vepře. Kdo však takto činil, byl zlořečen.

¹¹¹ JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J, ed. *Evangelium podle Lukáše*, s.255

¹¹² FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X–XXIV)*, s.1088

¹¹³ Dle jiných výkladů se jednalo o jiný druh. Má se jednat spíš o divokého bratrance druhu *Cerantonis siliqua*, který byl mnohem menší a jehož ovoce bylo hořké a nedalo se téměř jíst. Pokud už se někdo odhodlal jej jít, potom se tento člověk nacházel ve velkém zoufalství a hmotné bídě.

¹¹⁴ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s.440

Πόσοι μίσθοι – „kolik najatých rukou – placených nádeníků“ - jedná se o dělníky, kteří nejsou součástí domácnosti a kterým byla zároveň na konci dne vyplacena mzda (misthos).¹¹⁵

Velmi nuzná situace vede mladšího syna k úvaze nad svým dosavadním stylem života. Prozatím jej však nepřivádí k lítosti, ale vyjadřuje, že si začíná hrůznost své situace pomalu uvědomovat a začíná hledat, jak se z toho co nejlépe a nejdříve dostat. V samomluvě vyjadřuje poznání, ke kterému skrze bídu dospěl. Srovnává svou situaci se situací mnoha nádeníků svého otce, kteří patří k nejhůře postavené sociální skupině.¹¹⁶

v. 18: ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ ἔρῳ αὐτῷ, Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου,

ἀναστὰς πορεύσομαι – vstanu a půjdu. Toto vyjádření zde znamená rozhodnou změnu směru života mladšího bratra.

πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ ἔρῳ αὐτῷ, Πάτερ – syn má v plánu znovu svého otce nazvat „Otcem“.

ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου – výraz nebe je zde náhradou za Boha. Tyto výrazy jsou také parafrází vyznání, které můžeme vidět v Ex 10,16.¹¹⁷ Použité předložky εἰς a ἐνώπιόν jsou překladové varianty jediné semitské předložky. Zatímco základem pokání mladšího syna je jeho zoufalá potřeba vylepšit si svůj úděl, je špatné myslet na jeho upřímnost nebo hrdost, že se stane nezávislým zaměstnancem. Přítomnost Boha v tomto příběhu nám připomíná, že musíme toto podobenství nechat jako celek jednoho příběhu, a ne jednoduše identifikovat otce s Bohem.¹¹⁸

Úvaha vede mladšího syna k rozhodnutí vrátit se ke svému otci a vyznat se ze všech svých poklesků a provinění. Uvědomuje si, že jeho jednání nebylo jen proviněním vůči otci, ale také vůči nebi, tj. Bohu.¹¹⁹

v. 19: οὐκέτι εἰμι ἄξιος κληθῆναι υἱός σου· ποιήσόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου.

¹¹⁵ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X–XXIV)*, s.1089

¹¹⁶ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s.440

¹¹⁷ „Faraó rychle povolal Mojžíše a Árona. Řekl jim: „Zhřešil jsem proti Hospodinu, vašemu Bohu, i proti vám.“

¹¹⁸ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X–XXIV)*, s. 1089

¹¹⁹ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 440

οὐκέτι εἰμι ἄξιος κληθῆναι υἱός σου – tím, že mu otec poskytl dar, přestává mít syn jakýkoliv právní nárok na svého otce. Syn si dále uvědomuje, že díky svému hrubému jednání si nezaslouží být nazýván synem ani v psychologické rovině. Na druhou stranu můžeme říct, že je syn přesvědčen, že jeho otec jeho návrh přijme, když se vrátil a vyznal před ním svou vinu.

ποίησόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου – syn žádá o povolení, aby mohl pracovat pro svého otce jako jeden z jeho dělníků.

S vyznáním viny zůstává synovi pouze naděje, že bude přijat jako jeden ze služebníků.

v. 20: καὶ ἀναστὰς ἦλθεν πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ. ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος εἶδεν αὐτὸν ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ἐσπλαγχνίσθη καὶ δραμῶν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος – čtenář se zde nemá ptát, jak je možné, že jej otec na takovou velkou vzdálenost poznal. To by postrádalo smysl celého příběhu.

δραμῶν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ – stejný výraz se objevuje ještě ve Sk 20,37.¹²⁰

καὶ κατεφίλησεν αὐτόν – jedná se nejenom o výraz ve smyslu přivítání, ale hlavně jako projev lásky, smíření a odpuštění.¹²¹

Plány mladšího syna z veršů 18 a 19 jsou zde realizovány. Pohled se nyní přesouvá ze syna na otce. Čím větší je vzdálenost, tím jasnější je právě otcova iniciativa. Syn nemůže dělat nic jiného než se k otci přiblížit.¹²² Ačkoliv je mezi činnostmi návratu k otci a odpuštěním určitá vnitřní souvislost, návrat k otci je důležitější, protože otevírá možnost otcova přijetí. Toto přijetí dokonce předchází jakékoliv další činnosti. Nevidíme zde nějaké opatrné přijetí syna. Spíše naopak. Jakmile otec v dálce rozpozná postavu svého syna, nedbá na svůj věk a své postavení a rozbíhá se k němu. Toto jedná je v Orientu neobvyklé. I když už syn pozbyl jakákoliv práva nazývat se synem, otec mu bez

¹²⁰ „Všichni se dali do hlasitého pláče, objímali Pavla a líbali ho...“

¹²¹ 2 S14,33: „Jóab předstoupil před krále a oznámil mu to a král dal Abšalóma zavolat. Ten před krále předstoupil a klaněl se před králem tváří až k zemi. I políbil král Abšalóma.“

¹²² Schopnost vidět syna před jeho skutečným příjezdem můžeme vidět v Tób 11,5–6: „Chana seděla a vyhlížela na cestu, jíž odešel její syn. Zpozorovala, že přichází, a řekla jeho otci: „Hle, tvůj syn přichází i ten člověk, který odešel s ním.“

zbytečných slov dává jasně najevo, že svého syna znovu získal. Boží láska vždy přechází lidskou aktivitu.¹²³

v. 21: εἶπεν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου.

Teprve nyní se syn dostává ke slovu. Vyslovuje slova, která si předem připravil. Nepochází k závěru, že po takovém přijetí otcem jsou jeho slova již irelevantní. V jednom úhlu pohledu však musí své vyznání přece jen upravit. Po takovém přijetí otcem by bylo urážkou jeho lásky, aby se k synu choval jako k jednomu ze svých nádeníků (pravděpodobně z tohoto důvodu je tato část předpřipravené řeči vypuštěna). Otec však syna nenechává domluvit a jedná s ním jako s velmi významným hostem.

v. 22: εἶπεν δὲ ὁ πατήρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, Ταχὺ ἐξενέγκατε στολὴν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας,

εἶπεν δὲ ὁ πατήρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ – z textu vyplývá, že otec byl stále v jistém smyslu pánem domácnosti a majitelem nemovitosti.

στολὴν τὴν πρώτην – zde můžeme přeložit jako „nejlepší roucho“. Na druhou stranu existují snahy význam slova πρώτος překládat ve smyslu προτερος – bývalý. V tomto slova smyslu by to znamenalo původní plášť, který používal, když ještě žil v otcovském domě (tento výraz by však zakrýval postoj otce, který synovi tento plášť daruje).¹²⁴

Otec synovi odpovídá pomocí gest, která jsou více než samotná slova. Tři otcova nařízení vůči služebníkům můžeme chápat jako projev velmi uctivého uvítání a přijetí. Drahocenný oděv byl vyhrazen pouze čestným hostům; darování prstenu symbolizuje předání moci¹²⁵ a obuv na nohou je známkou svobodného člověka (naproti tomu otroci chodili naboso).

v. 23: καὶ φέρετε τὸν μὸσχον τὸν σιτευτόν, θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν,

¹²³ NOLLAND, John. *WBC, Luke 9:21 - 18:34*, s.784

¹²⁴ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X – XXIV)*, s.1090

¹²⁵ Gn 41,42: „A faraó sňal z ruky svůj prsten, dal jej na ruku Josefovu, oblékl ho do šatů z jemné látky a na šíji mu zavěsil zlatý řetěz.“

τὸν μόνον τὸν σιτευτὸν – doslova „krmené zrním (sitos)“. Na rozdíl od dobytčete, které spásá trávu, tak zvíře, které bylo určeno k mimořádné hostině bylo krmeno obilím, aby rychleji přibývalo na váze a mělo jemné maso.¹²⁶

Příprava hostiny nám ukazuje, že otcova radost a štěstí z návratu ztraceného syna nemá hranice. Jelikož se maso jedlo jen velmi zřídka, zabití vykrmeného telete vypovídá o tom, jak si otec návratu svého syna cení. Plné společenství u stolu dokládá zcela veřejně rehabilitaci hříšníka.¹²⁷

v. 24: ὅτι οὗτος ὁ υἱὸς μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, ἦν ἀπολωλὼς καὶ εὐρέθη. καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι.

Díky této mimořádné slavnosti jako by otec říkal: nikdy tento člověk nepřestal být mým synem. U těchto slov se zde jedná o obrazné vyjádření za pomoci synonymního paralelismu (parallelismum membrorum), který líčí nastalou změnu. Syn mohl být považován za mrtvého z dvou úhlů pohledu: již nepatřil do rodinného společenství s otcem, a také z morálního hlediska kvůli svému rozmařilému způsobu života. Naproti tomu by návrat do života mohl znamenat buď „návrat do rodiny“ nebo (v duchovním úhlu pohledu) projev kajícího.

v. 25: Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῶ· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισεν τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσεν συμφωνίας καὶ χορῶν,

συμφωνίας καὶ χορῶν – slovo συμφωνία (hudba) a χορός (tanec) jsou hapax legomena v NZ (jedná se o slovo, které je v textu použito pouze jednou). První slovo συμφωνία se vyskytuje taktéž i v řeckém textu Dan 3,5.¹²⁸ V tomto textu je slovo συμφωνία použito ve výrazu „dudy“. Etymologicky je tento výraz používán pro „hudbu“, „skupinu nebo orchestr, někdy také pro nástroj, produkující najednou více než jednu notu (dvojitá flétna nebo dudy). Pro výraz χορῶν můžeme použít český ekvivalent „zpěváci“ nebo „tanečníci“.

¹²⁶ JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J, ed. *Evangelium podle Lukáše*, s.256

¹²⁷ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 442

¹²⁸ „Jakmile uslyšíte hlas rohu, flétny, citary, harfy, loutny, dud a rozmanitých strunných nástrojů, padnete a pokloníte se před zlatou sochou, kterou postavil král Nabúkadnesar.“

V tomto textu přichází na scénu starší syn, který se vrací z pole a zaslechl hudbu a tanec. Zmínka o jeho návratu z pole může ukazovat na jeho věrné plnění všech povinností a oddanost v každodenní práci na otcově vlastnictví.

v. 26: καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παίδων ἐπυθάνετο τί ἂν εἶη ταῦτα.

V tomto verši nalézáme snahu staršího syna zjistit, co se vlastně stalo.

v. 27: ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ ὅτι Ὁ ἀδελφός σου ἤκει, καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν.

ὕγιαίνοντα – tento výraz můžeme přeložit také jako „být v dobrém zdravotním stavu“. Jde o výraz, který je s velkou pravděpodobností Lukášův.¹²⁹

Služebník odpovídá staršímu bratru velmi krátce a věcně: důvodem je návrat jeho bratra domů. Z textu vyplývá, že služebník stojí zcela za rekcí otce a podporuje jej z radosti nad ztraceným synem.

v. 28: ὠργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν, ὁ δὲ πατήρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν.

ὠργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν – hněv staršího syna není skrytý a tato reakce byla též pravděpodobně oznámena otcí. Důvod hněvu staršího syna se přesouvá až do rozhovoru s otcem.

ὁ δὲ πατήρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν – Lukáš zde ukazuje velké psychologické vnímání celé situace. Starší syn je naštvaný a nechce vejít domů. Otec vyjadřuje svou lásku i ke staršímu synu tím, že i k němu vychází vstříc. Dále použití slovesa παρεκάλειω může mít mnoho významů.¹³⁰ Zde je na místě výraz překládat jako „domlouval“.¹³¹

S velkou pravděpodobností to není návrat mladšího syna, co jeho staršího bratra rozhněvalo. Šlo o nadměrnou otcovu péči o navrátilivšího se syna. Rozhořčení staršího syna ozřejmuje falešnost jeho vztahu s otcem, který se jen zdánlivě jevil jako harmonický. Hněv staršího syna připomíná hněv učitelů Zákona a farizejů, kteří právě v kontextu tohoto podobenství reptají, protože Ježíš „přijímá hříšníky a jí s nimi“ (L 15,2)¹³²

¹²⁹ Stejně použití můžeme nalézt také u L 5,31: „Ježíš jim odpověděl: „Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní.“ - pro výraz „zdraví“ je zde použit výraz οἱ ὑγιαίνοντες

¹³⁰ Můžeme jej překládat jako „nabádat“ (L 3,18), „prosít“ (L 7,4), „utěšovat“ (Sk 20,2).

¹³¹ JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J, ed. *Evangelium podle Lukáše*, s.256

¹³² MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s.442

v. 29: ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ πατρὶ αὐτοῦ, Ἴδου τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρήλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ

Ἴδου τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι – starší syn zde používá výraz δουλεύω, což znamená, že se neřadí do kategorie „najatých nádeníků“ (misthios), ale k otrokům (doulos).

καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον – nejedná se zde ani tak o „kozu, kůzle“ jako takové, ale o uznání (jedná se o obraz v tomto mini příběhu přijetí mladšího syna: pouze koza vs vykrmené tele, které svou hodnotou kozu převyšuje; pouze malá oslava s přáteli staršího syna vs nápadná a honosná oslava při návratu mladšího syna).

Z textu vidíme velmi jasně rozdílné chování obou bratrů. Zatímco mladší syn uznal před svým otcem své hříšné chování, starší syn zahrnuje svého otce pouze výtkami. Zároveň starší syn vyjmenovává své zásluhy, a to jak ve službě, tak ve věrnosti. Právě slova, která starší syn používá, aby omluvit své chování, nám ukazují, že jeho vztah k otci není vztahem lásky, ale vztahem z povinnosti, vztahem služebníka vůči svému pánovi. Ze slov staršího syna můžeme vyvodit jeho ješitnost a sebeuspokojení.¹³³ To nám může v některých rysech připomínat slova farizeje v chrámu, který vypočítává své dobré skutky a zásluhy.¹³⁴

v. 30: ὅτε δὲ ὁ υἱὸς σου οὗτος ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν σιτευτὸν μόσχον.

ὁ υἱὸς σου οὗτος – starší syn vyjadřuje opovržení nad svým bratrem, nemůže o svém bratru mluvit jako o bratru. Zároveň se zde odráží i echo z verše 24.

τὸν βίον – „majetek, jmění“ - zde může mít stejný význam jako ve verši 12. Starší bratr zde nezapomíná na obsah verše 12. Myslí si, že šlo o nahromaděné rodinné jmění, které otec vlastnil a které mělo být součástí živobytí předávané z generace na generaci. Mladší syn tento řetězec přetrhl a promrhal živobytí, které mělo být zachováno pro další generace.

¹³³ Tamtéž, s. 443

¹³⁴ L 18,11–12: "Farizeus se postavil a takto se sám u sebe modlil: „Bože, děkuji ti, že nejsem jako ostatní lidé, vyděrači, nepoctivci, cizoložníci, nebo jako tento celník. Postím se dvakrát za týden a dávám desátky ze všeho, co získám.“

μετὰ πορνῶν – jedná se zde o novou informaci. Můžeme ji brát jako bližší specifikaci informací, podaných ve verši 13, než že by zde šlo o pomluvu. Starší bratr dále ukazuje velmi ostrý paradox: neúcta k čestným a úctu k nečestným. Tento paradox byl velmi nápadný ve starověkém světě, kde otázky cti a hanby měly daleko větší význam než v dnešní společnosti.¹³⁵

v. 31: ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶν

Τέκνον – velmi laskavé oslovení, které otec vůči svému staršímu synu používá, se vyskytuje i v mimobiblické řečtině, a to dokonce i pro oslovení dospělého.

πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶν – veškerý majetek, který otci po rozdělení zůstává, se stane po smrti otce majetkem staršího syna.

Na tvrdou výtku reaguje otec velmi něžně. Laskavě oslovuje svého syna a dává mu najevo, že je stále jeho milovaný syn. Otec přechází veškeré výtky staršího syna a snaží se mu ukázat svůj úhel pohledu. Ve svých slovech mu ukazuje, co přehlíží: On má trvalé společenství s otcem. Kromě toho všeho má podíl na jeho majetku. Zároveň mu otec nabízí plné dispoziční právo s jeho majetkem. Starší syn však stále nechápe, co všechno mu náleží.¹³⁶

v. 32: εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἔζησεν, καὶ ἀπολωλὼς καὶ εὐρέθη.

εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει – otec zde ospravedlňuje svou vnější oslavu a vnitřní radost. Použitím výrazu ἔδει zde Lukáš naznačuje aspekt dějin spásy.

ὁ ἀδελφός σου οὗτος – tento text odkazuje na verš 30 a je mírně kritický. Otec zde staršímu bratru připomíná, že „ten druhý je stále jeho bratrem“.

Starší syn je otcem vyzván k radosti. Toto pobízení k radosti je odůvodněno s odkazem na úděl bratra, který je pospán ve verši 24. Právě tato výzva k radosti a slavení odkazuje na předchozí dvě podobenství z 15. kapitoly, ve kterých zaznívají slova o radosti v nebi nad jedním hříšníkem, který se obrátí (L 15,7.10).

Z podobenství se již nedozvíme, jak na otcova slova reagoval starší bratr. Nechal se otcem přesvědčit? Připojil se k oslavě? Ani nevíme, jaký status dostal zpět mladší syn od

¹³⁵ NOLLAND, John. *WBC, Luke 9:21 - 18:34*, s.787

¹³⁶ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s.443

svého otce. Podobenství tedy zůstává s otevřeným koncem a může tak být pozváním k tomu, abychom si i my osvojili postoj otce.¹³⁷

Pro jaké lidi bylo toto podobenství určeno? Obrisy tohoto příběhu lépe pochopíme, když se na něj podíváme očima Ježíšových současníků. Mohli bychom následně vidět, že se Ježíš setkává s výběřčími daní nebo s hříšníky (L 7, 34).¹³⁸ Pro všechny, kteří se tehdy zajímali o svatost před Bohem, včetně farizeů a zákoníků, bylo toto chování velmi znepokojující. Ježíš tak tyto posluchače, i díky tomuto příběhu, vybízí, aby si uvědomili, že právě tito lidé nacházejí v nebi štědrou lásku Otce. Pokud byli tito lidé připraveni přijmout Ježíšovi požadavky, dostali se na dosah Boží iniciativy. Bůh je přijal v naprostém soucitu jako toho, kdo je potěšen návratem svých marnotratných synů. Jediným správným postojem je oslava: tito nově navracení synové by měli být vyzdobeni, poctěni a okouzleni. Tento způsob se může zdát těm, co nesli „tíhu dne i horka“ mnohdy nepochopitelný. Není nic, co by hrozilo Božím věrným synům. Jejich místo u Boha zůstává bezpečné a dědictví jisté. Na druhou stranu by si neměli myslet, že jejich úsilí zavazuje Boha udělením výrazného uznání.¹³⁹

Z mého pohledu jsou obě zde uvedená podobenství i v dnešní době velmi aktuální. Každý z nás asi zná z každodenního života situaci, kdy něco ztratí, všeho nechá a s maximálním úsilím se pustí do hledání. Umíme si přestavit tu radost, která následuje po nalezené dané věci nebo předmětu.

Pokud vše obrátíme do duchovního života, každý z nás se může ztotožnit buď s mladším nebo starším synem. Na které straně dnes stojím já? Jsem v situaci, kdy si svůj život řídím sám bez ohledu na přikázání a pravidla, nebo je můj život určován určitým „Zákonem“, pravidly? Mohu se spojit s mladším synem, který si až v naprosté bídě uvědomuje svůj stav a dospěl tak ke změně chování a smýšlení? Ve které fázi se nacházím já?

Opět zde do popředí vystupuje majetek, a to jak v podobě stříbrné mince nebo ve formě dědického podílu. V prvním případě udělá žena cokoli, aby ztracenou minci našla. Jako absolutní protiklad vystupuje mladší bratr, který svůj dědický podíl rozmařilým způsobem života ztratil. Jak se máme tedy k majetku chovat? I když za těmito

¹³⁷ Tamtéž

¹³⁸ „Přišel Syn člověka, jít a pít – a říkáte: „Hle, milovník hodů a pitek, přítel celníků a hříšníků!“

¹³⁹ NOLLAND, John. *WBC, Luke 9:21 - 18:34*, s.788–789

podobenstvími vidíme daleko více než jen majetek, i tento úhel pohledu nás může a má vést k zamyšlení.

3.2.4. Paralely v ostatních synoptických evangelií

I na tomto místě použil Lukáš materiál pouze z pramene „L“. Z toho vyplývá, že tyto podobenství nenajdeme v žádném jiném evangeliu než právě u Lukáše. Po následném pozorném čtení a výkladu zde můžeme najít určité velmi podobné myšlenkové postupy.

Tento stejný myšlenkový postup můžeme vidět především v podobenství o dělnících na vinici (Mt 20,1–16). Jde především o verš 13, kde se určité myšlenky dají reprodukovat úplně stejně, jako v případě podobenství o marnotratném synu (L 15,11–32), a to především ve verši 31:

Mt 20,13		L 15,31	
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ἐνὶ αὐτῶν εἶπεν· ἔταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι;	On však odpověděl jednomu z nich: „Příteli, nekřivdím ti! Nesmluvil jsi se mnou denár za den?”	ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ’ ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστίν	On mu řekl: „Synu, ty jsi stále se mnou a všechno, co mám, je tvé.”

Jaká myšlenka spojuje tyto dva texty? Z mého pohledu se jedná o odměnu/majetek, který protistrana obdrží. Stejně jako si dělník, v případě podobenství o dělnících na vinici, smluví jako denní odměnu denár (a to bez ohledu na denní dobu, ve které byl na vinici najat), stejně tak staršímu synu z podobenství o marnotratném synovi náleží vše to, co je jeho otce. Žádný předem daný závazek není nijak krácen nebo navýšen.

3.3. Exegeze L 16,1–9

Právě toto podobenství o nepoctivém správci (L 16,1–9) bývá mezi exegety považováno za nejzáhadnější ze všech podobenství v synoptických evangeliích, jelikož nechává vyvstat mnoha otázkám.

<p>¹ Ἐλεγεν δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς, Ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος ὃς εἶχεν οἰκονόμον, καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.</p>	<p>¹ Svým učedníkům řekl: „Byl jeden bohatý člověk a ten měl správce, kterého obvinili, že špatně hospodaří s jeho majetkem.</p>
<p>² καὶ φωνήσας αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ, Τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου, οὐ γὰρ δύνη ἔτι οἰκονομεῖν.</p>	<p>² Zavolal ho a řekl mu: „Čeho ses to dopustil? Slož účty ze svého správcovství, protože dále nemůžeš být správcem.</p>
<p>³ εἶπεν δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος, Τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ’ ἐμοῦ; σκάπτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι.</p>	<p>³ Správce si řekl: „Co budu dělat, když mne můj pán zbavuje správcovství? Na práci nejsem, žebrat se stydím.</p>
<p>⁴ ἔγνω τί ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ ἐκ τῆς οἰκονομίας δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.</p>	<p>⁴ Víím, co udělám, aby mne někde přijali do domu, až budu zbaven správcovství!</p>
<p>⁵ καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα ἕκαστον τῶν χρεοφειλετῶν τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ ἔλεγεν τῷ πρώτῳ, Πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ μου;</p>	<p>⁵ Zavolal si dlužníky svého pána jednoho po druhém a řekl prvnímu: „Kolik jsi dlužen mému pánovi? On řekl: „Sto věder oleje.“</p>
<p>⁶ ὁ δὲ εἶπεν, Ἑκατὸν βάτους ἐλαίου. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Δέξαι σου τὰ γράμματα καὶ καθίσας ταχέως γράψον πενήκοντα.</p>	<p>⁶ Řekl mu: „Tu je tvůj úpis; rychle sedni a napiš nový na padesát.“</p>
<p>⁷ ἔπειτα ἐτέρῳ εἶπεν, Σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶπεν, Ἑκατὸν κόρους σίτου. λέγει αὐτῷ, Δέξαι σου τὰ γράμματα καὶ γράψον ὀγδοήκοντα.</p>	<p>⁷ Pak řekl druhému: „A kolik jsi dlužen ty?“ Odpověděl: „Sto měr obilí.“ Řekl mu: „Tu je tvůj úpis; napiš osmdesát.“</p>
<p>⁸ καὶ ἐπήνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας ὅτι φρονίμως ἐποίησεν· ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν.</p>	<p>⁸ Pán pochválil toho nepotivého správce, že jednal prozíravě. Vždyť synové tohoto světa jsou vůči sobě navzájem prozíravější než synové světla.</p>
<p>⁹ Καὶ ἐγὼ ὑμῖν λέγω, ἑαυτοῖς ποιήσατε φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα</p>	<p>⁹ Já vám pravím: I nespravedlivým mamonem si můžete získat přátele; až</p>

ὄταν ἐκλίπη δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.	majetek pomine, budete přijati do věčných příbytků.
--	---

3.3.1. Širší kontext

Téměř celou 15. kapitolu Lukášova evangelia jsme představili poměrně podrobně. Samotná 16. kapitola začíná poměrně širokým tématem poučování učedníků o majetku a o jejich soužití. Za podobenstvím o nepoctivém správci, které tvoří první část 16. kapitoly, je zařazena pasáž o majetku. Můžeme říct, že samotný text jde od jednodušších / menších věcí k těm složitějším / větším (kdo je věrný v nejmenších věcech, je věrný i ve velkých; kdo je nevěrný v nejmenších věcech, je nevěrný i ve velkých atd.)

Následuje sekce, kde proti sobě stojí v protikladu mamon a Bůh. Nedá se skloubit dohromady služba jednomu i druhému.

Následuje reakce těch, kteří milují peníze, farizeů. Na jejich posmívání reaguje Ježíš velmi striktně. Kritizuje, že jejich veřejné jednání je v rozporu s tím, co nosí ve svém srdci, jak přemýšlí uvnitř sami sebe.

3.3.2. Vnitřní struktura

Samotné podobenství o nepoctivém správci můžeme rozdělit do čtyř částí. Jako úvod můžeme brát určité uvedení do celého příběhu. Byl bohatý člověk, který měl správce, který špatně hospodařil s jeho majetkem.

V první části vidíme reakci pána na obvinění jeho správce. Tento správce se má připravit a složit účtu ze svého správcovství. Dál už tuto funkci totiž nemůže vykonávat (v. 2).

Ve druhé části je hlavní postavou správce. Nejdříve si sám pro sebe zhodnotí celou situaci (v. 3–4) a následně z toho vyvodí další kroky. Postupně si zavolá dlužníky svého pána jednoho po druhém a snižuje jim jejich dlužný úpis (v. 5–7).

Třetí část je z celého příběhu nejpozoruhodnější. Pán chválí tohoto nepoctivého správce, že jednal velmi prozíravě (v. 8).

Ve čtvrté části je popsán komentář vypravěče, který působí jako poučení (v. 8b - 9) a v mnohém stojí jako pojítka s dalším textem.

3.3.3. Exegeze vybrané části

V rámci podrobné exegeze budu opět vycházet z původního řeckého textu, jak jej uvádí edice Nestle-Aland.¹⁴⁰

v. 1: Ἐλεγεν δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς, Ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος ὃς εἶχεν οἰκονόμον, καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

οἰκονόμον – jeho služba je ručena tím, o jaký dům (οἶκος) se správce stará (finanční záležitosti města, obchodní řízení v záležitosti majetku pána...aj.). I když je přesný rozsah pravomocí správce neznámý, z textu usuzujeme, že měl poměrně rozsáhlou finanční odpovědnost a v zastoupení svého pána byl dokonce schopen uzavírat smlouvy.

διεβλήθη - „byl obviněn“ - jedná se o obecně používaný termín, a to někdy s implikací falešnosti a pomluvy.¹⁴¹

V předchozích podobenstvích se obrací Ježíš k farizeům. Nyní se obrací se svým vyučováním ke svým učedníkům. Podobenství začíná představením dvou hlavních postav: bohatého muže a jeho správce. I když o postavení správce není dále nic uvedeno, z textu vyplývá, že měl pravděpodobně velké pravomoci. Správce je nařčen, že špatně hospodaří (διασκορπίζων – rozhazovat, promrhát).¹⁴² Zda je toto nařčení oprávněné se bohužel nedozvídáme. Jedná se zde pouze o ztrátu důvěry, která může stát správcem jeho místo.¹⁴³

v. 2: καὶ φωνήσας αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ, Τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου, οὐ γὰρ δύνη ἔτι οἰκονομεῖν.

Τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; - tento idiom uvádí pouze Lukáš, a to pouze na tomto místě.

Pán veškerého svého majetku nyní žádá svého správce, aby složil účty ze svého správcovství a také ho propouští (propuštění zde není míněno jako trestné opatření: majitel si nemůže dovolit, aby jeho majetek vedl někdo, kdo zpronevěřil peníze). Tímto krokem pán ukazuje, že si je téměř jistý, že vznesená obvinění se netýkají nevinného člověka. O zjištění viny se zde nic nedozvíme, nicméně pozornost se soustředí na obžalovaného, který ví, že je vinen.

¹⁴⁰ NESTLE-ALAND, *Novum testamentum Graece et Latine*. Deutsche bibelgesellschaft, 1999

¹⁴¹ NOLLAND, John. *WBC, Luke 9:21 - 18:34*, s. 817

¹⁴² Stejný výraz je použit v L 15,13 - διασκορπίσεν. Díky tomu jsou si příběhu velmi podobné.

¹⁴³ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s.446

v. 3: εἶπεν δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος, Τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ’ ἐμοῦ; σκάπτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι.

Τί ποιήσω – stejnou otázku si pokládá pošetilý boháč u L 12,17–18. Lukáš tuto otázku považuje za přiměřenou pro stav krize.¹⁴⁴ Tato samomluva se netýká ani ospravedlnění a ani omluvy, ale z obsahového hlediska je zaměřena na hmotné zajištění vlastní budoucnosti.

σκάπτειν οὐκ ἰσχύω - „na práci nejsem“ - doslovně zde „kopat neumím“. V antice bylo kopání považováno za nejtěžší práci. Správce však sděluje, že není dostatečně fyzicky zdatný, aby tuto těžkou manuální práci mohl vykonávat. K fyzické neschopnosti se přidává i neschopnost psychologická – ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι. Skutečnost, že se stydí žebrať, vůbec nepřekvapuje. Pro lidi jeho společenského postavení „je lépe zemřít, než jít žebrať“ (Sir 40, 28b).¹⁴⁵

v. 4: ἔγνων τί ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ ἐκ τῆς οἰκονομίας δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.

ἔγνων – jedná se zde o aorist. Vyjadřuje rozhodnutí, které bylo již učiněno.

ἵνα ὅταν μετασταθῶ ἐκ τῆς οἰκονομίας δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν – ztráta správcovství zahrnovala i ztrátu střechy nad hlavou. Sesazený správce pravděpodobně předpokládá, že se stane hostitelem v řadě domů těch, s nimiž nyní jménem svého pána obchoduje. Základem pro dobrý výsledek tohoto plánu bude etika vzájemnosti, která byla v tehdejší kultuře velmi důležitá.¹⁴⁶

Správce, navzdory všem obviněním, však nehází flintu do žita. Jelikož bude po propuštění odkázán na pomoc druhých, snaží se využít poslední šance a udělat si ještě nějaké přátele.¹⁴⁷

v. 5: καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα ἕκαστον τῶν χρεοφειλετῶν τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ ἔλεγεν τῷ πρώτῳ, Πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ μου;

¹⁴⁴ JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J, ed. *Evangelium podle Lukáše*, s. 261

¹⁴⁵ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s.446–447

¹⁴⁶ NOLLAND, John. *WBC, Luke 9:21 - 18:34*, s. 818

¹⁴⁷ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s.447

ὀφείλεις – nejpravděpodobnější základ dluhu souvisí s nájmem půdy, produkující různé plodiny. To se odráží i v různých měnách nájmu (nájem by mohl být stanoven jako % z úrody nebo jako předem dohodnuté množství z výnosu). Další možností byly půjčky zmíněných komodit. Tím vystupují do popředí biblické zákazy z Ex 22,25.¹⁴⁸ Je velmi pravděpodobné, že v prvních stoletích nebyly tyto verše chápány jako zákaz jakýchkoliv podnikatelských půjček. „Bankovní systém“ této doby předpokládá zvyk půjček za úroky.¹⁴⁹ Tam, kde bylo podezření, že by mohlo dojít k lichvě, byla stanovena určitá opatření. Jedno z těchto opatření mohlo být následující: původní vypůjčená částka byla nižší, než jakou měl dotyčný ve finále vrátit (jednalo se o předem přidaný úrok z dané částky). Bohužel však neexistují přesná a jasná pravidla ohledně půjček a úroků v prvním století.¹⁵⁰

Tento podvodný trik mu má pomoci z jeho svízelné situace. Necháává si zavolat dlužníky svého pána jednoho po druhém (hlavně bez svědků). Na dvou příkladech je demonstrována jeho lest. Z dlužníků svého pána si vytváří přátele, a to tím, že jim vystavuje nový úpis na nižší částky.¹⁵¹

v. 6: ὁ δὲ εἶπεν, Ἐκατὸν βάτους ἐλαίου. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Δέξαι σου τὰ γράμματα καὶ καθίσας ταχέως γράψον πεντήκοντα.

βάτος – jedná se o dutou míru, kterou Josephus Flavius staví na roveň se 72 řeckými ξέσται.

Dluh prvního, který činil sto věder (tj. asi 36–39 hektolitřů) oleje, což je sklizeň z asi 140 olivovníků, je snížena na 50 věder. Sklizeň představuje roční úrodu velmi velkého olivového háje. Toto riskantní falšování, snížení ceny až o 50 %, se vysvětluje s odkazem na tehdejší obchodní praktiky. Pokud se zde jedná o půjčku s úroky, potom je třeba si uvědomit, že staré úrokové sazby byly skutečně velmi vysoké. U komoditních půjček byl typický úrok ve výši 50 %. Úroky z hotovostních půjček byly nižší, protože zde nehrály výkyvy cen komodit žádnou roli. Pokud by se nejednalo o půjčku, ale o pronájem pozemků, pak je možné snížit dluh s přihlédnutím k přírodní katastrofě nebo špatné sezony. I když žádná přírodní katastrofa není v té době v dohledu, i přesto by mohl

¹⁴⁸ „Jestliže půjčíš stříbro někomu z mého lidu, zchudlému, který je s tebou, nebudeš se k němu chovat jako lichvář, neuložíš mu úrok.“

¹⁴⁹ Lk 19, 23: „Proč jsi aspoň mé peníze neuložil, a já bych si je byl teď vybral i s úrokem.“

¹⁵⁰ NOLLAND, John. *WBC, Luke 9:21 - 18:34*, s. 818

¹⁵¹ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 447

správce využít této situaci a naklonit si dlužníky svého pána. To vše však předpokládá, že správce měl ve svých očekáváním pravdu a že jeho činy aspoň uspokojivě zajistí jeho budoucnost. Dále se zde předpokládá, že pán nemůže již kroky svého správce vrátit zpět. Správce by tak jednal ne ve prospěch sebe, ale ve prospěch ostatních.¹⁵²

Dlužník v té době odevzdal věřiteli vlastnoručně napsaný dlužní úpis. Jelikož tento úpis kontroloval pouze správce, mohl v klidu uzavřít jiný oboustranný obchod. Fakt, že dlužník přistoupil na správcovu nabídku není zmíněn, ale je předpokládán.¹⁵³

v. 7: ἔπειτα ἑτέρω εἶπεν, Σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶπεν, Ἑκατὸν κόρους σίτου. λέγει αὐτῷ, Δέξαι σου τὰ γράμματα καὶ γράψον ὀγδοήκοντα.

kóρος – je největší hebrejskou mírou na syrké hmoty. Podle Josepha Flavia se jeden kóρος rovnal deseti attickým μέδιμοι.

V případě druhého dlužníka, který dluží 100 měr (tj. asi 400 hektolitrů) pšenice, což je výnos asi ze 42 hektarů polí, si správce počíná obdobně. V tomto případě je však prominuta pouze pětina celkové částky. Oběma dlužníkům je prominuta částka odpovídající přibližně 500 denárům. V obou případech jedná správce s velkými obchodními partery, nikoliv s obyčejnými lidmi. Číselné údaje nám ukazují, jak cílevědomě správce jedná.¹⁵⁴

v. 8: καὶ ἐπήνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας ὅτι φρονίμως ἐποίησεν· ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν.

υἱὸς τοῦ φωτὸς – jedná se označení pro křesťanské učedníky, jejichž perspektiva nekončí na tomto světě. S tímto výrazem se můžeme setkat např. v Ef 5,8–9.¹⁵⁵ Toto vyjádření není nikde ve SZ ani v pozdější rabínské literatuře. Je však velmi často užívané v (esénské) kumránské komunitě. Naproti tomu označení „synové temnoty“, které je často používaným vyjádřením v kumránských spisech, se v Novém zákoně nikde neobjevuje.

¹⁵² NOLLAND, John. *WBC, Luke 9:21 - 18:34* s. 820

¹⁵³ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 447

¹⁵⁴ Tamtéž s. 448

¹⁵⁵ „I vy jste kdysi byli tmou, ale nyní vás Pán učinil světlem. Žijte proto jako děti světla – ovocem světla je vždy dobrota, spravedlnost a pravda.“

Pánova pochvala vůči správci se týká jeho prozíravého chování vzhledem k budoucnosti. Pán je zde Ježíš, jak tomu je i na jiných místech evangelia (L 7,13).¹⁵⁶ Ježíš zde vybízí k prozíravému a cílevědomému jednání se zřetelem na budoucnost. Text L 16,8b je druhotně připojen skrze klíčové slovo „prozíravý“ a mluví také o prozíravosti „synů tohoto světa“, kteří jsou tak jako správce chytřejší než „synové světla“. „Synům tohoto světa“ je potvrzena pouze pozemská prozíravost. Naproti tomu křesťanům je adresováno napomenutí k prozíravosti s ohledem na paruzii. Skutečně prozíravý je pouze ten, který se podobá věrnému a rozvážnému správci, který čeká na příchod svého pána (L 12,42–44).¹⁵⁷

v. 9: Καὶ ἐγὼ ὑμῖν λέγω, ἑαυτοῖς ποιήσατε φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπη δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.

μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας - „nespravedlivý mamon“ - μαμωνᾶς je počítaná forma výrazu buď z hebrejštiny nebo aramejštiny a můžeme jej přeložit jako „to, do čeho někdo vkládá důvěru“. Ačkoliv se tento výraz neobjevuje ve starozákonní hebrejštině, objevuje se v kumránské literatuře. „Nespravedlivý mamon“ neznamená nečestně získaný majetek,¹⁵⁸ ale skutečnost, že majetek vede člověka k nepoctivosti a že ho svádí ke zlu.¹⁵⁹

Tento verš je ve své podstatě napomenutí udělené Ježíšem učedníkům, aby věrně spravovali svěřený majetek a služby, a to vše shodě s jejich povoláním. Prozíravé jednání správce (v. 4) se stává vzorem pro prozíravé jednání učedníků.¹⁶⁰ Učedníci mají svůj majetek velkoryse rozdat.¹⁶¹ Jako příklad jim může sloužit např. Barnabáš.¹⁶²

I v rámci tohoto podobenství vidíme opět jiný úhel pohledu na bohatství jako takové. Zde se asi prozatím nejvíce přibližujeme k dnešnímu „kapitalistickému“ vnímání celého bankovního systému. Mluví se zde o úroku, půjčkách atd. Opět i zde můžeme z tohoto

¹⁵⁶ „Když ji Pán uviděl, bylo mu jí líto a řekl jí: „Neplač!“

¹⁵⁷ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 448

¹⁵⁸ Sir 5,8: „Nespoléhej na majetek nespravedlivě nabitý, nebude ti užitečný v den pohromy.“

¹⁵⁹ Sir 27,1–2: „Mnozí zhřešili z prospěchářství; kdo hledí rozhojnit majetek, bude dělat, že nevidí nuzného. Do spár mezi kameny se vrazí kolík a mezi prodej a koupi se vetře nepoctivost.“

¹⁶⁰ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 449

¹⁶¹ L 6, 38: „Dávejte, a bude vám dáno; dobrá míra, natlačená, natřesená, vrchovatá vám bude dána do klína. Neboť jakou měrou měříte, takovou Bůh naměří vám.“

¹⁶² Sk 4,36–37: „Také Josef, kterého apoštolové nazvali Barnabáš – to znamená „syn útěchy“ – levita původem z Kypru, měl pole, prodal je, peníze přinesl a položil před apoštoly.“

příběhu čerpat i dnes. Nejenom ve smyslu, co je a co není „přiměřený úrok“, ale také co již lze považovat za lichvu (i když jsou dle mého názoru dnes nůžky poměrně rozevřené a již i laikům je zřejmé, že úrok kolem 30 % není úplně v pořádku) a co již ne. Na druhou stranu nám může toto podobenství ukázat, že bychom se měli starat více o svůj budoucí „věčný život“ než o „pozemské starosti“. A toto může platit i pro vztah k majetku, penězům a hmotným věcem.

Zásadním je také poslední verš, ve kterém je velmi jasný Ježíšův požadavek ve vztahu k majetku: věrné spravování majetku ve shodě s povoláním každého člověka.

3.3.4. Paralely v ostatních synoptických evangeliích

Jelikož celý výše uvedený text (L 16,1–8) pochází z pramene „L“, nenacházíme při synoptickém srovnání žádnou paralelu v jiném synoptickém evangeliu.

3.4. Exegeze L 16,19-31

Stejně jako u předchozích textů i zde je vedle sebe postaven původní řecký text a také jeho český překlad.

¹⁹ Ἄνθρωπος δὲ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς.	¹⁹ Byl jeden bohatý člověk, nádherně a vybraně se strožil a den co den skvěle hodoval.
²⁰ πτωχὸς δὲ τις ὀνόματι Λάζαρος ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ εἰλκωμένος	²⁰ U vrat jeho domu lehával nějaký chudák, jménem Lazar, plný vředů,
²¹ καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἐπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ.	²¹ a toužil nasytiti se aspoň tím, co spadlo ze stolu toho boháče; dokonce přibíhali psi a olizovali jeho vředy.
²² ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ· ἀπέθανεν δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη.	²² I umřel ten chudák a andělé ho přenesli k Abrahamovi; zemřel i ten boháč a byl pohřben.
²³ καὶ ἐν τῷ ἄδη ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ	²³ A když v pekle pozdvihl v mukách oči, uviděl v dáli Abraháma a u něho Lazara.

<p>Ἀβραὰμ ἀπὸ μακρόθεν καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ.</p>	
<p>²⁴ καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπεν, Πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με καὶ πέμψον Λάζαρον ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.</p>	<p>²⁴ Tu zvolal: ‚Otče Abrahame, smiluj se nade mnou a pošli Lazara, ať omočí aspoň špičku prstu ve vodě a svlaží mé rty, neboť se trápím v tomto plameni.‘</p>
<p>²⁵ εἶπεν δὲ Ἀβραάμ, Τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι.</p>	<p>²⁵ Abraham řekl: ‚Synu, vzpomeň si, že se ti dostalo všechno dobrého už za tvého života, a Lazarovi naopak všeho zlého. Nyní on se tu raduje, a ty trpíš.‘</p>
<p>²⁶ καὶ ἐν πᾶσιν τούτοις μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἔνθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν.</p>	<p>²⁶ A nad to vše jest mezi námi a vámi veliká propas, takže nikdo – i kdyby chtěl, nemůže přejít odtud k vám ani překročit od vás k nám.‘</p>
<p>²⁷ εἶπεν δέ, Ἐρωτῶ σε οὖν, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου,</p>	<p>²⁷ Řekl: ‚Prosím tě tedy, otče, pošli jej do mého rodného domu,</p>
<p>²⁸ ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς, ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου.</p>	<p>²⁸ neboť mám pět bratrů, ať je varuje, aby také oni nepřišli do tohoto místa muk.‘</p>
<p>²⁹ λέγει δὲ Ἀβραάμ, Ἔχουσιν Μωϋσέα καὶ τοὺς προφήτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν.</p>	<p>²⁹ Ale Abraham mu odpověděl: ‚Mají Mojžíše a Proroky, ať je poslouchají!‘</p>
<p>³⁰ ὁ δὲ εἶπεν, Οὐχί, πάτερ Ἀβραάμ, ἀλλ’ ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῆ πρὸς αὐτοὺς μετανοήσουσιν.</p>	<p>³⁰ On řekl: ‚Ne tak, otče Abrahame, ale přijde-li k ni někdo z mrtvých, budou činit pokání.‘</p>
<p>³¹ εἶπεν δὲ αὐτῷ, Εἰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδ’ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ πεισθήσονται.</p>	<p>³¹ Řekl mu: ‚Neposlouchají-li Mojžíše a Proroky, nedají se přesvědčit, ani kdyby někdo vstal z mrtvých.‘“</p>

3.4.1. Širší kontext

V této části Lukášova evangelia je Ježíš stále na cestě do Jeruzaléma. Ke svým posluchačům mluví především v podobenstvích, ve kterých ohlašuje Boží království a jeho brzký příchod.

V 15. kapitole mluví Ježíš především k farizeům a zákoníkům. To je zřejmé především v podobenství o ztracené ovci (v. 3–7). Jeho slova však slyší i ti, kterým jsou určena (hříšníci, celníci a ostatní). To jsou zejména podobenství o ztraceném penízi (v. 8–10) a podobenství o marnotratném synu (v. 11–32).

Naproti tomu v 16. kapitole se obrací na své učedníky, a to především v podobenství o nepoctivém správci (v. 1–9) a výroky o majetku (v. 10–13). V těchto textech své učedníky Ježíš učí správnému přístupu a zacházení s majetkem. Není totiž možné, aby sloužili Bohu i mamonu (v. 13). Na to reagují farizeové posmíváním se Ježíši (v. 14). Ježíš na ně reaguje díky výrokům o zákonu (v. 16–17), o rozluce (v. 18) a hlavně také podobenstvím o boháči a Lazarovi (v. 16–31).

Následně v 17. kapitole pokračuje Ježíš v řečech ke svým učedníkům. Obrací se na ně ve výrocích, týkajících se učednictví a klade na ně poměrně náročné požadavky (v. 1–10). Následně je připojen příběh o uzdravení deseti malomocných (v. 11–19). Všechny tyto příběhy jsou zarámovány informací, že Ježíš pokračuje na své cestě do Jeruzaléma. Tento fakt se promítá i do následujících příběhů, které celou 17. kapitolu uzavírají. V těchto perikopách se farizeové ptají Ježíše na příchod Božího království. Ježíš jim odpovídá slovy: „Vždyť království Boží je mezi vámi!“ a obrací se ke svým učedníkům a hovoří „o příchodu Syna člověka“ (v. 22–37).¹⁶³

3.4.2. Vnitřní struktura

Toto podobenství (L 16,19–31) můžeme rozdělit do tří částí. Poslední třetí část můžeme dále dělit do tří dotazů a reakcí na ně. V první části jsou představeny obě hlavní postavy během svého pozemského života (v. 19–21). Nejprve je představen boháč (v. 19) a následně také Lazar (v. 20), u kterého je navíc uveden jeho stav (v. 21).

Druhá část se přesouvá z pozemského života na věčnost. Jsou zde popisovány události po smrti boháče i Lazara (v. 22–23). Lazar se nachází v Abrahámově náručí (v. 22), zatímco boháč v Hádes – podsvětí (v. 22b - 23).

¹⁶³ NEVŘIVÁ, Barbora. *Bohatství a chudoba v podobenstvích v Lukášově evangeliu*, s. 52–53

Třetí část příběhu popisuje rozhovor v podsvětí (v. 24–31). Skládá se z již zmíněných třech námitek a reakcí na ně. Nejdříve je popsán rozhovor boháče s Lazarem a boháčova prosba, aby Lazar zmírnil jeho bolest a útrapy (v. 24). Tento požadavek však odmítá sám Abrahám (v. 25) a vysvětluje změnu osudů obou postav. Zároveň poukazuje na nemožnost pomoci z důvodu nepřekročitelné propasti mezi podsvětím (Hádesem) a místem pro vyvolené (v. 26). Následuje boháčova přímluva za své bratry (v. 27–28) a druhé Abrahámovo odmítnutí a poukázání na Mojžíše a proroky (v. 29). Třetím dotazem je boháčova prosba o mimořádné události (vrcholící až poslem, který vstane z mrtvých) (v. 30) a Abrahámovo definitivní odmítnuté stanovisko.¹⁶⁴

3.4.3. Exegeze vybrané části

v. 19: Ἄνθρωπος δέ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον εὐφραϊνόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς.

Ἄνθρωπος δέ τις – jedná se zde o určité propojení s textem v L 16,1. Nejstarší text Lukášova evangelia označuje boháče jménem Neues (pravděpodobně se jedná o zkrácenou verzi jména Nineués, který se nachází ve starověké sahidské verzi. Jedna z dalších možností označuje bohatého muže jménem Ninive).

ἐνεδιδύσκετο πορφύραν – popis oblečení připomíná text z Př 31,22¹⁶⁵ a vyplývá z něj, že si daný člověk žil jako král (na jiném místě se setkáváme s tím, že fialová barva je barvou královského šatu. Šlo pravděpodobně o jemnou vlnu, která byla obarvena dováženou fénickou fialovou barvou).¹⁶⁶

λαμπρῶς – označuje skvělost a nádheru

εὐφραϊνόμενος – můžeme přeložit jako „hodovat“ či „slavit“. Tento bohatý muž hoduje a slaví denně.¹⁶⁷ Každý detail hovoří o velké hojnosti a zároveň i marnotratnosti jako v Am 6,4–7.¹⁶⁸

Ježíš zde hovoří o bohatém člověku, jehož jméno a místo bydlení vůbec neuvádí. Zájem je obrácen pouze na jeho způsob života, který je krátce představen. Jeho styl

¹⁶⁴ NEVŘIVÁ, Barbora. *Bohatství a chudoba v podobenstvích v Lukášově evangeliu*, s. 53–54

¹⁶⁵ „Zhotovuje si příkrývky. Z jemného plátna a šarlatu je její oděv.“

¹⁶⁶ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X–XXIV)*, s. 1130

¹⁶⁷ JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J, ed. *Evangelium podle Lukáše*, s. 269

¹⁶⁸ „Běda těm, kdo lehají na ložích ze slonoviny, povalují se na pohovkách, jídají jehňata ze stáda a telata z chléva, blábolí za zvuku harfy, vymýšlejí si hudební nástroje jako David, pijí víno z obětních misek, nejlepšími oleji se maží, ale nad Josefovou těžkou ranou se netrápí. Proto nyní budou přestěhováni v čele přesídlelců, ustane hodokvas povalečů.“

oblékání a skvělé hodování odpovídá jeho způsobu života. Toto představení připomíná pošetilého boháče z L 12,19. U tohoto boháče se nerozebírají jeho mravní hodnoty. Je zde vyzdvíženo pouze jeho zaměření se na sebe.¹⁶⁹

v. 20: πτωχὸς δὲ τις ὀνόματι Λάζαρος ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ εἰλκωμένος ὀνόματι Λάζαρος – jedná se o výraz typický pro Lukáše. Jméno Lazar znamená „Bůh pomáhá/pomohl a vyjadřuje tak jeho úděl. Použití osobního jména v podobenství se vyskytuje pouze na tomto místě. Samotné jméno je zkrácená verze hebrejského nebo aramejského Eleazara.

ἐβέβλητο – tento pasivní tvar se velmi často používá pro označení postiženého člověka, který je upoután na lůžko nebo je zcela zmrzačen.¹⁷⁰

τὸν πυλῶνα – brána, u které Lazar leží, zde bude označovat vnější předsíň nebo portál. Nejedná se zde o skutečné vstupní dveře. Tam by nebyl za žádných okolností tolerován.

V ostrém protikladu je široce popsán chudák. Pro něj je jedinou nadějí Bůh, od kterého očekává veškerou pomoc. Lazar lehával u vstupních vrat paláce boháče. Nacházel se tedy v pozici žebráka. Vředy, které připomínají Joba,¹⁷¹ jej charakterizují jako těžce nemocného.¹⁷²

v. 21: καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου ἄλλα καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἐπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ.

ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι – je zde použit stejný výraz, jako u marnotratného syna z L 15,16.

τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου – pomocí stejných slov můžeme vidět také u Mt 15,27¹⁷³ U Matouše se jedná o skromný přebytek (drobky), zde jde o něco jiného. Bohatý muž mohl poslat svého služebníka se zbytky ven a dát je Lazarovi. To se však nestalo.

¹⁶⁹ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 455

¹⁷⁰ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X – XXIV)*, s. 1131

¹⁷¹ Jb 2,7: „A satan od Hospodina odešel a ranil Jóbů od hlavy k patě ošklivými vředy.“

¹⁷² MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 455

¹⁷³ „A ona řekla: „Ovšem, pane, jenže i psi se živí z drobků, které spadnou ze stolů jejich pánů.“

οὐ κύνες – převládá zde obecný názor, že díky scéně o jídle se jedná o potulné psi. Mohli to být však i psi boháče (již v tehdejší době byli psi chováni jako hlídací, lovečtí nebo jako domácí mazlíčci).¹⁷⁴

Velikost nouze a strádání tohoto chudáka dokresluje jeho touha po zbytcích jídla ze stolu boháče a obtěžování potulnými psi, nečistými zvířaty.¹⁷⁵ Rovněž i zde chybí jakýkoliv popis morálních hodnot chudáka. Podle tradiční nauky o odplatě je neštěstí/strádání následkem vlastního selhání, zatímco štěstí/úspěch je poukazem na zbožnost. Tento příběh však toto schéma ruší.¹⁷⁶

v. 22: ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ· ἀπέθανεν δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη.

τὸν κόλπον Ἀβραάμ – toto vyjádření nenacházíme v žádném předkřesťanském židovském textu a objevuje se pouze v Lukášově evangeliu. Výraz je snad odvozen od starobylého biblického vyjádření „být připojen ke svému lidu ve smrti“.¹⁷⁷ Vyjádření může znamenat, že tento chudák dostává privilegované místo při nebeské hostině.

Velká změna nastává po smrti. Chudák je odnesen do nebe (doslova „do klína Abrahamova“). Tato scéna nám může připomínat vzetí Henocha Bohem do nebe¹⁷⁸ nebo Eliášovo nanebevzetí.¹⁷⁹ Lazarova smrt je zde v textu zmíněna jen okrajově, boháčova smrt má svou vlastní vypovídací hodnotu. Informace o pohřbu zde slouží pravděpodobně jako potvrzení smrti a zdůrazňuje konec pozemského života.¹⁸⁰

v. 23: καὶ ἐν τῷ ἄδι ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὄρᾳ Ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ.

¹⁷⁴ NOLLAND, John. *WBC, Luke 9:21 - 18:34*, s. 828–829

¹⁷⁵ Lv 11,27: „Také všechno ze čtyřnohých živočichů, co chodí po tlapách, bude pro vás nečisté. Každý, kdo se dotkne jejich zdechliny, bude nečistý až do večera.“

¹⁷⁶ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 456

¹⁷⁷ Gn 49,33: „Když Jákob dokončil příkazy svým synům, uložil se opět na lože a zesnul. Tak byl připojen k svému lidu.“

¹⁷⁸ Gn 5,24: „I chodil Henoch s Bohem. A nebylo ho, neboť ho Bůh vzal.“

¹⁷⁹ 2 Kr 2,11: „Pak šli dál a rozmlouvali. A hle, ohnivý vůz s ohnivými koni je od sebe odloučil a Eliáš vystupoval ve vichru do nebe.“

¹⁸⁰ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 456

καὶ ἐν τῷ ᾄδῃ – jedná se o výraz, který se v řečtině používá pro označení místa mrtvých, podzemní svět stínů, odpovídající hebrejskému „šeol“.¹⁸¹ Někdy se též ztotožňuje s peklem.

ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ – zde použitý historický prezent je použit pravděpodobně z předlukášovského zdroje. Samotný výraz pochází ze Septuaginty.¹⁸²

O boháči je řečeno, že se nachází v říši mrtvých. Již byl nad boháčem vynesena rozsudek a on sám nemá již jiné východisko ze své nynější situací. Naproti tomu chudák se nachází v místě blaženosti. Právě místa muk a blaženosti jsou zde prostorově představeny. Boháč, který zažívá muka, může sledovat chudáka, který se raduje a je ve stavu blaženosti. Tím je zde vyjádřena velikost utrpení.¹⁸³

v. 24: καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπεν, Πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με καὶ πέμψον Λάζαρον ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.

Πάτερ – oslovením „otče“ se boháč odvolává na svoji příslušnost k Abrahámovu pokolení.

καὶ πέμψον Λάζαρον – bohatý muž poznává Lazara a zmiňuje ho jménem. Tento detail prozrazuje, že jej za svého života dobře znal a vídal ho, jak žebrá u jeho dveří.¹⁸⁴

Boháč se zdvořile obrací s prosbou na Abraháma. Jako člen Abrahamova lidu si zaslouží, aby mu byla věnována pozornost. Nejprve boháč žádá, aby mu Lazar poskytl úlevu v jeho těžkém stavu (tedy o něco, co by na zemi boháč nikdy pro Lazara neudělal). Jelikož v ráji vyvěrají prameny vody, žádá boháč, aby mu Lazar svlažil alespoň jeho rty. To, že bezbožník trpí žízni v říši smrti, tvoří součást tradičních představ o trestu.¹⁸⁵

v. 25: εἶπεν δὲ Ἀβραάμ, Τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾷσαι.

τὰ ἀγαθὰ... τὰ κακά – „požehnání“ a „neštěstí“ jsou doslovně vyjádřena jako „vaše dobré věci“ a „Lazarovy zlé věci“. Kontrast zde připomíná blaženost a bédování.

¹⁸¹ JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J, ed. *Evangelium podle Lukáše*, s. 189

¹⁸² FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X – XXIV)*, s. 1132

¹⁸³ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 456

¹⁸⁴ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X – XXIV)*, s. 1133

¹⁸⁵ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 457

Abrahám se na boháče obrací velmi přátelsky a důvěrně ho oslovuje „dítě“, a tím můžeme říct, že uznává jeho přičlenění se k Abrahámovu lidu. Bohužel mu to však nic neprospěje ke změně jeho osudu. Tento osud se řídí naukou o odplatě, jak je zmíněno v blahoslavenstvích a běda (L 6,20–26). Boháčovi je připomenuto, že dobré věci obdržel již za svého života, zatímco Lazarovi se dostává útěchu až nyní (nyní je naplněno jeho naprosté spoléhání se na Boha). Osud obou mužů je tak protikladem tomu, co prožívali za svého života. Tímto příkladem je dán návod, jak máme prožít svůj pozemský život: Je nezbytné konat dobro a projevovat milosrdenství. Neexistuje totiž milosrdenství v posmrtném životě pro ty, kteří jej již neprojevovali za svého pozemského života.¹⁸⁶

v. 26: καὶ ἐν πᾶσιν τούτοις μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἔνθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν.

Vyjádření o velké propasti, která odděluje místo blaženosti od místa muk, ukazuje na trvalý posmrtný stav, a to jak boháče, tak Lazara. Abrahám tak absolutně nemůže pomoci, i kdyby sám chtěl.¹⁸⁷

v. 27: εἶπεν δέ, Ἐρωτῶ σε οὖν, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου – ať se objeví ve snu/vizi mé rodině. Tito poslové z mrtvých jsou známí především v řecké literatuře.¹⁸⁸

Skrz tuto druhou prosbu boháče dostává příběh nový rozměr. Jestliže sám boháče je již ztracen, chce udělat ještě vše proto, aby ostatní jeho příbuzní neskončili stejně, jako on. Prosí tedy Abraháme, aby poslal Lazara do jeho domu (jelikož zde není zmíněn otec, můžeme usuzovat, že otec již není na živu. Pravděpodobně se jedná o 5 bratrů žijící pohromadě v otcovském době, kteří si odmítli rozdělit dědictví).¹⁸⁹

v. 28: ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς, ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου.

¹⁸⁶ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 457

¹⁸⁷ Tamtéž

¹⁸⁸ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X – XXIV)*, s. 1134

¹⁸⁹ NOLLAND, John. *WBC, Luke 9:21 - 18:34*, s. 890

Cílem vyslání Lazara je varovat (dosl. „svědčit“), aby je nestihl stejný osud jako boháče. Právě toto varování/přesvědčování má pomoci lidem zde na zemi odstranit veškeré nejistoty a přimět je ke změně smýšlení.

v. 29: λέγει δὲ Ἀβραάμ, Ἔχουσιν Μωϋσέα καὶ τοὺς προφῆτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν.

Ἔχουσιν Μωϋσέα καὶ τοὺς προφῆτας – základní poselství z hebrejské bible je stále platné a neměnné. Ty, kdo se nepodřídí Božím slovu, nepřesvědčí žádné mimořádné znamení, ani kdyby někdo vstal z mrtvých.¹⁹⁰ Označení „Zákon a proroci“ je doloženým židovským idiomem. Výraz „Mojžíš a proroci“ bude pravděpodobně lukášovskou variantou na výše zmíněný idiom.¹⁹¹

Stejně tak je zamítnuta i druhá prosba boháče. Abraham jasně boháči sděluje, že Boží vůle je jasně všemu lidu sdělena, a to skrze Mojžíše a proroky (Zákon a proroky).¹⁹² Ten, kdo se jimi řídí, dojde k pravému cíli. Žádné další potvrzení z onoho světa, které by vše potvrdilo, lidé nepotřebují.

v. 30: ὁ δὲ εἶπεν, Οὐχί, πάτερ Ἀβραάμ, ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῆι πρὸς αὐτοὺς μετανοήσουσιν.

μετανοήσουσιν – pro živější děj je zde použito futurum daného slovesa. Opět se zde jasně ukazuje lukášovské téma pokání a obrácení.¹⁹³

Boháč však se vzneseným výrokem nesouhlasí. Namítá, že jeho bratři budou činit pokání, když se k nim někdo „vrátí z mrtvých“. Tvrzení o tom, že by nějaká osoba z říše mrtvých navštívila své bratry, se zdá být odrazem povelikonočních událostí. Opak je však pravdou. Již rozličné starozákonní texty¹⁹⁴ mluví o mrtvých, kteří vstupují do kontaktu s živými lidmi, a to především skrze sny.¹⁹⁵

¹⁹⁰ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X–XXIV)*, s. 1135

¹⁹¹ Sk 28,23: „Určili mu den a přišli k němu ve velkém počtu. Od rána do večera k nim hovořil a vydával svědectví o Božím království. Přesvědčoval je o Ježíšovi důkazy z Mojžíšova zákona i proroků.“

¹⁹² L 16,16: „Zákon a Proroci až do Jana; od té chvíle se zvěstuje království Boží a každý si do něho vynucuje vstup.“

¹⁹³ FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X–XXIV)*, s. 1136

¹⁹⁴ Iz 8,19: „Řeknou vám: „Dotazujte se duchů zemřelých a jasnovidců, kteří sípají a mumlají.“ Což se lid nemá dotazovat svého Boha? Na živé se má ptát mrtvých?“

¹⁹⁵ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 458

v. 31: εἶπεν δὲ αὐτῶ, Εἰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδ' ἂν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ πεισθῆσονται.

Ti, co nekonají pokání na základě Božího slova (skrže Mojžíše a proroky), nebudou je činit ani v případě, kdyby někdo vstal z mrtvých. Současné znění bylo velmi pravděpodobně přizpůsobeno křesťanskému způsobu vyjadřování, které se týká Ježíšova zmrtvýchvstání. Jestliže někdo není přiveden k víře skrže Boží slovo, nepřistoupí k němu ani v případě Ježíšova vzkříšení. Samotný požadavek je známkou nevěry v Boží slovo sdělené v Písmu.¹⁹⁶

Podobenství o boháči a Lazarovi má s předchozím podobenstvím o marnotratném synu společný dvojrcholný charakter. První vrchol tvoří zvrát osudu v posmrtném životě (v. 19–26) a druhým vrcholem je zmínka o tom, že i kdyby někdo vstal z mrtvých, nezmění to smýšlení boháče, který se neřídí Boží vůlí zjevenou srze Mojžíše a proroky (v. 27–31).

V rámci tématu bohatství nám text ukazuje, jak jej může člověk zneužít. Může ho využít pouze pro svůj prospěch, aniž se dívá kolem sebe. To může zobrazovat boháčův pozemský život.

Stejně tak se dá celé podobenství pochopit i druhým úhlem pohledu: můžeme zde vidět cestu, jak hospodařit s majetkem, jak jej můžeme zde na zemi používat. Nemáme myslet jen a jen na sebe, ale máme se dívat i kolem sebe a vidět možnosti pro jeho využití. Pokud se totiž zahledíme pouze sami na sebe, může nám bohatství zastříť zrak a mysl a nemusíme si všimnout toho, který dokonce vstal z mrtvých a dosvědčuje nám to, co nám již řadu let říkají Mojžíš a proroci.

Náš úhel pohledu může směřovat také k posmrtnému životu. Zde se totiž pozemské štěstí zcela obrací. Člověk může očekávat náhradu za užívání hmotného majetku, který měl na zemi k dispozici. Jaká tato náhrada bude? To záleží na každém z nás již nyní.

¹⁹⁶ Tamtéž

3.4.4. Paralely v ostatních synoptických evangelií

Stejně jako u předchozího podobenství, i tento text Lukáš čerpá z pramene „L“. Tento fakt se projevuje v tom, že stejný text nenacházíme v žádném jiném synoptickém evangeliu.

I zde platí, že při podrobném čtení můžeme najít určité velmi krátké pasáže (nebo myšlenky), které přeci jen v některém synoptickém evangeliu můžeme najít. Jedná se především o zmínku jídla, které padá ze stolu pána a jímž se živí psi (Mt 15,27).

L 16,21		Mt 15,27	
καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου · ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἐπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ.	a toužil nasytit se aspoň tím, co spadlo ze stolu toho boháče; dokonce přibíhali psi a olizovali jeho vředy.	ἡ δὲ εἶπεν· ναὶ κύριε, καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιγίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν.	A ona řekla: „Ovšem, Pane, jenže i psi se živí z drobků, které spadnou ze stolu jejich pánů“

4. Ježíšovo přístup k bohatství a chudobě v Lukášově evangeliu

Tuto část mé práce můžeme uchopit ze dvou úhlů pohledu. Tím prvním je beze sporu určitý souhrnný pohled na přístupu k bohatství, které můžeme vidět v Lukášově evangeliu. Druhý, neméně důležitý, pohled nám ukazuje, že vedle pojmu bohatství musíme zmínit i jeho protiklad, a tím je chudoba.

4.1. Přístup k chudobě

Lukáš je někdy označován jako „evangelista chudých“ a to z toho důvodu, že tématice chudoby, zřeknutí se majetku, věnuje poměrně hodně pozornosti.

Všechny tři základní prameny, které Lukáš pro své evangelium využívá (tj. Markovo evangelium, pramen „Q“ a vlastní látka „L“) obsahují Ježíšovy výzvy k uchování si odstupů od majetku. Tím je dáno najevo, že se jednalo o zásadní požadavek Ježíšova vyučování.

První náznaky těchto požadavků vidíme již před začátkem Ježíšova působení. Je to právě Jan Křtitel, který ve svém kázání k zástupům vybízel k dobročinnosti (L 3,10–11).¹⁹⁷

Následně toto téma velmi energicky rozvíjí i samotný Ježíš, a to především v řeči na rovině, kde ke svým učedníkům hovoří o blahoslavených (šťastných) chudých, kterým patří Boží království.¹⁹⁸ Dobročinnost se má projevat především v konání dobra vůči všem lidem, máme půjčovat a nic nežádat na zpět. Odměna nebude viditelná v tomto světě, ale až na věčnosti, kde takto jednající lidé budou přímo syny Nejvyššího.¹⁹⁹ Základním prvkem dobročinnosti má být „dávání“. Pokud se ztotožníme s tímto programem, bude nám dáno zpět ještě daleko více. Právě tato štedrost se stává měřítkem pro naši budoucí odměnu.²⁰⁰

¹⁹⁷ „Zástupy se Jana ptaly: „Co jen máme dělat?“ On jim odpověděl: „Kdo má dvoje oblečení, dej tomu, do nemá žádné, a kdo má co k jídlu, udělej také tak.“

¹⁹⁸ L 6,20

¹⁹⁹ L 6,35

²⁰⁰ L 6,38: „Dávejte, a bude vám dáno; dobrá míra, natlačená, natřesená, vrchovatá vám bude dána do klína. Neboť jakou měrou měříte, takovou Bůh naměří vám.“

V dalším textu Lukášova evangelia se od požadavku chudoby posunujeme k Ježíšovu vztahu k chudým. Jelikož ryba byla nejlacinějším jídlem ve starověku,²⁰¹ můžeme z toho usuzovat, že rybáři patřili spíše k chudší vrstvě obyvatelstva. A právě tyto chudé lidi Ježíš povolává za své nejbližší spolupracovníky – apoštoly.²⁰² Jak na toto povolání chudí reagují? Většinou všeho nechají, přijímají jeho slovo a následují Ježíše.²⁰³ A právě od těch, které si povolal, vyžaduje, aby se zřekli všeho z tohoto světa a následovali jej (L 14,26.33), a aby nelpěli na hmotných statcích (L 16,13). A to je pravá evangelijní chudoba, která vede od závislosti ke svobodě.

V podobenství o hostině pouze Lukáš rozšiřuje pozvání i na chudé, zmrzačené, slepé a chromé (L 14,21)

Z evangelii jasně vyplývá, že sám Ježíš patřil do vrstvy chudých. To nejzřetelněji ukazuje jeho pokora a poslušnost v pašijových událostech, kde se modlí jako Hospodinův chudý.²⁰⁴

Tuto pokoru srdce můžeme vidět v Lukášově podobenství o boháči a Lazarovi (L 16,19–31). A právě z tohoto důvodu se objevuje termín „křesťanská služba chudým“, která má zmírňovat *nedůstojný či nepřijatelný stav bídy, ve které se mohou ubozí nacházet.*²⁰⁵

4.2. Přístup k bohatství

Jak již může být z předchozí kapitoly zřejmé, přístup k bohatství v Lukášově evangeliu není příliš lichotivý. Spíše naopak. Setkáváme se zde s kritikou bohatých a jejich bohatství. To můžeme vidět v již zminěném „kázání na rovině“, kde po blahoslavenství chudých přichází „běda bohatým“.²⁰⁶

Díky několika podobenství Lukáš představuje Ježíšův vztah k bohatým a bohatství jako takovému: v podobenství o boháči a stodolách se ukazuje marnost toho, co člověk hromadí tady na zemi. Majetek má pouze dočasnou hodnotu zde na zemi (L 12,13–21);

²⁰¹ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, s. 816

²⁰² L 5,1–11

²⁰³ L 8,1–3

²⁰⁴ L 23,34.46: „Ježíš řekl: „Otče odpusť jim, vždyť nevědí, co činí.“ O jeho šaty se rozdělili losem... A Ježíš zvolal mocným hlasem: „Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha.“ Po těch slovech skončil.“

²⁰⁵ NEVŘIVÁ, Barbora. *Bohatství a chudoba v podobenstvích v Lukášově evangeliu*, s. 28

²⁰⁶ L 6,24

v podobenství o nepoctivém správci nám Lukáš ukazuje velkou prozíravost lidí v rámci zajištění své pozemské budoucnosti. Máme však svůj zrak a úsilí zaměřit spíše na budoucnost věčnou, na hromadění si majetku, který má skutečnou hodnotu (L 16,1–9); příběh o boháči a Lazarovi nám ukazuje, kam až může bohatství člověka dovést. Přes veškeré blaho není člověk schopen vidět toho druhého, jeho potřeby a tužby. Majetek a bohatství mu zcela zastíní jeho zrak (L 16,19–31).

Od zastření zraku může být již krůček k tomu, že bohatství ovládne lidské srdce i mysl a člověk místo služby Bohu slouží majetku, mamonu (L 16,13). Majetek může mít až démonickou funkci, svazuje člověka a uzavírá ho před službou Bohu. *Služba mamonu je službou hříchu. Proto kdo se nezřekne všeho, co má, pro evangelium (L 14, 33), jen velmi těžko vejde do božího království.*²⁰⁷

²⁰⁷ NEVŘIVÁ, Barbora. *Bohatství a chudoba v podobenstvích v Lukášově evangeliu*, s. 24

5. Vztah „bohatství“ k Božímu království podle Lukáše

Boží království, jehož blízkost Ježíš zvěstoval, požaduje nezávislost na majetku, zřeknutí se veškerých starostí a plnou důvěru v dobrotu a péči nebeského Otce. To se nejzřetelněji v Lukášově evangeliu ukazuje ve 12. kapitole: L 12,22–31.

5.1. Boží království – L 12,22–31

Ježíšovy výroky, které se týkají tématu starání se o pozemské záležitosti a opatření si pokladu v nebi, pochází z pramene „Q“. Z tohoto důvodu podobný text můžeme najít i u Matouše v jeho horském kázání (Mt 6,25–34.19–21). Velmi nápadné je, že Lukáš v L 12,29 místo o „starosti“ (takto užívá Matouš) mluví o „hledání“. A právě tento výraz se ve verších 29–30 stává klíčový. Mluvíme tak o zaměření celého života, kdy veškeré úsilí člověka má být orientováno na Boží království. Bůh se totiž rozhodl, že Ježíšovým učedníkům daruje „království“ (v. 31–32).

Z textu můžeme vidět, že namísto lidského „dělání si starostí“ nyní do popředí vystupuje Boží starostlivost a péče (v. 22). Celý člověk pochází od Boha, a tak se o něj také Bůh Otec postará (v. 23). Jestliže se Bůh stará o nepatrné ptáky a obdaňuje je pravidelnou potravou, tím spíše nenechá lidi na holičkách, protože pro něj mají větší cenu, než všichni živočichové (v. 24). Tato výzva o nestarání se o svou existenci je odůvodněna lidskou neschopností si prodloužit svůj život (v. 25). Z toho také plyne to, že starost o ostatní věci, jako je jídlo nebo oblečení je zcela marná a zbytečná (v. 26). Ježíš v tomto textu však nechce zbavit člověka běžných starostí, chce mu pouze ukázat, že se i v těchto běžných věcech může a má zcela spolehnout na Boha Otce (v. 28).

Jako protiklad proti jednání pohanů, kteří se ve světě shání po mnohých věcech, je zde zmíněn požadavek na učedníky: hledejte Boží království a ostatní vám bude přidáno. Tato direktiva je zde výlučná. Kdo totiž hledá toto království nebeského Otce, může počítat s tím, že skrze Boží péči obdrží všechno potřebné pro svůj život (v. 31). Co je tímto hledáním Božího království míněno je nám dáno v modlitbě Páně.

V protikladu s paralelním textem Matoušova evangelia je zde postavena proti sobě oblast pozemská a nebeská (neshromažďování si pokladů na zemi – shromažďování si pokladů v nebi). Majetek není u Lukáše postaven do konkurenčního poměru k nebi. Majetek má být účelově použit ve prospěch bližních, kteří trpí nouzí. Místo asketického

zřeknutí se jakéhokoliv majetku vybízí Lukáš k jeho štědrému a velkorysému zacházení. Tento postoj můžeme sledovat i v praxi prvotní církve, jak nám ji líčí Skutky apoštolů (bližší informace o tomto úhlu pohledu je detailněji popsán v další kapitole). Obrazné vyjádření o měšcích, které se nerozpadnou, může ukazovat na zodpovědné a pečlivé zacházení s penězi (v. 33). Vedle toho je zde zmínka o opatření si nevyčerpatelného pokladu v nebi. Dle židovských představ se jedná o odměnu, která je již nyní uchována v nebi a bude vyplacena při konečném Božím soudu. Na rozdíl od pozemského bohatství, které může utrpět újmu (šperky a peníze mohou být ukradeny, šaty mohou poškodit moli), jsou nebeské poklady bezpečně uloženy.²⁰⁸

V rámci podrobnější exegeze několika podobenství, ve kterých se o bohatství mluví, jsem si vztah Božího království a bohatství uvědomil asi u posledního mnou zkoumaného podobenství: podobenství o boháči a Lazarovi (L 16,19–31). Jaká myšlenka mě zde oslovila? Na tomto textu jsem si uvědomil, že Boží království je vlastně zde na zemi již přítomno, i když jej ještě plně nezakoušíme. Jakékoliv naše aktivní jednání nebo pasivní přihlížení má totiž dopad do budoucího věčného života, do budoucího plného zakoušení Božího království. A toto jsem si zde na příběhu boháče a Lazara jasně uvědomil. Především mě k tomu vedl jeden z vrcholů tohoto podobenství, kdy se po smrti obou hlavních aktérů celá pozemská situace obrací ve prospěch Lazara. Tudíž Boží království je zde již přítomno, i když jej plně ještě neprožíváme.

²⁰⁸ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 385–389

6. Vztah „bohatství“ k misii rané církve

Pokud budeme zkoumat Lukášovo evangelium, ať už z jakéhokoliv úhlu pohledu, nemůžeme nechat stranou jeho neformální pokračování v knize Skutky apoštolů (někteří autoři komentářů nazývají tyto dvě knihy jedním velkým „dvojdílem“). Pro komplexní pohled na témat bohatství v Lukášově evangelium je tedy nutné věnovat alespoň malou část jejímu pochopení a praxi v rámci prvotní církve v prvních staletích.

Křesťanská obec se v prvních stoletích snažila žít podle ideálu „vita apostolica“, čili život ve společenství, kde všechno je všech a nefunguje soukromé vlastnictví. Svědectví o tomto způsobu života máme zejména ze Sk 2,44–45 a dále pak Sk 4,34 – 5,11. Tento ideál, vykreslený Sk se může zdát až nadnesený, nicméně skutečnost, že v této oblasti existuje společné vlastnictví nám může vnuknout myšlenku, že sdílení majetku napovídá židovské skupině přesvědčené o tom, že nastala poslední doba a že bohatství tohoto světa pro ně ztratilo absolutní význam.

Jak jsme mohli vidět z předchozích textů, Lukáš velmi často opakuje, že bohatství je překážkou k přijetí Ježíšových hodnot a že samotní boháči jsou velmi ohroženi. (L 1,53; 6,4 atd.). I když samotní křesťané neznají okolnosti konečného příchodu Božího království,²⁰⁹ posuzují veškeré hodnoty teologickým aspektem (tento svět není to poslední, co nás čeká).

Je otázkou, zda tento způsob života nestál za zchudnutím jeruzalémské komunity. O těchto událostech se dozvídáme především od sv. Pavla. Ten popisuje situaci, kdy pro chudé křesťany v Jeruzalémě sbíral peníze.²¹⁰ To, že jsou tyto křesťanské obce schopné spojit se a uspořádat sbírku pro své chudé bratry a sestry (jeruzalémské židokřesťany) svědčí o pravé křesťanské koinonie (společenství). Důležitým prvkem pro zachování tohoto společenství mezi židokřesťany a „pohany“ je pro Pavla výsledek jeruzalémského

²⁰⁹ Sk 1,7: „Řekl jim: „Není vaše věc zná čas a lhůtu, kterou si Otec ponechal ve své moci; ale dostanete sílu Ducha svatého, který na vás sestoupí a budete mi svědky v Jeruzalémě a v celém Judsku, Samařsku a až na sám konec země.“

²¹⁰ Ř 15,26 (Makedonští a Achajští se totiž rozhodli vykonat sbírku ve prospěch chudých bratří v Jeruzalémě); Gal 2,10 (Jen žádali, abychom pamatovali na jejich chudé, a právě o tom jsem vždy horlivě usiloval); 1 Kor 16,1–3 (Pokud jde o sbírku pro církev v Jeruzalémě, dělejte to podle pokynů, které jsem dal církvím v Galacii. V první den týdne nechť každý z vás dá stranou, co může postrádat, aby sbírka nezačala teprve tehdy, až k vám přijdu. Až budu u vás, vyšlu ty, které doporučí s průvodními listy, aby donesli dar vaší vděčnosti do Jeruzaléma)

jednání (sněmu) o pohanech. Na závěr totiž představení jeruzalémské církevní obce podali jemu a Barnabášovi pravici na znamení jejich jednoty. Tato jednota však byla ve finále na konci novozákonní doby narušena.²¹¹

V prvních stoletích prvotní křesťané trpělivě snášeli chudobu, která plyne z pronásledování nebo dobrovolně zvoleným životem. Tím si člověk získává odměnu v nebi.²¹²

²¹¹ 1 J 1,3 (Co jsme viděli a slyšeli, zvěstujeme i vám, abyste se spolu s námi podíleli na společenství, které máme s Otcem a s jeho Synem Ježíšem Kristem.); 1 Jan 2,18–19 (Dítka, nastala poslední hodina; a jak jste slyšeli, až přijde antikrist, tak se nyní vyskytlo mnoho antikristů; podle toho víme, že nastala poslední hodina. Vyšli z nás, ale nebyli z nás. Kdyby byli z nás, byli by s námi zůstali. Ale nezůstali s námi, aby vyšlo najevo, že nepatří všichni k nám, kdo jsou s námi)

²¹² BROŽ, Jaroslav. Studijní texty pro posluchače Katolické teologické fakulty v Praze. [2021-07-15]: <http://ktf.cuni.cz/~brozj/distančni/lukas.html>

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo přinést, pokud možno, ucelený pohled na bohatství a majetek, jak nám je představuje evangelista Lukáš.

V rámci Úvodu jsou zmíněny důvody výběru tématu práce a jsou také stanoveny její cíle. Následně je v této části zmíněna i celková struktura mé diplomové práce.

Před systematickým přehledem termínu „bohatství“ je však nutné zmínit i předpoklady, na kterých je tato nauka postavena. Tímto základem v mé práci myslím SZ pohled na téma bohatství. Právě ve SZ nacházíme prvotní velmi pozitivní pohled na bohatství jako takové, které je chápáno jako Boží dar. Jsou jím zahrnováni především spravedliví Boží služebníci, jako byli Abraham, Izák, Jákob, král David a ostatní. Na tento SZ pohled navazuje též pohled NZ. Tímto tématem se zabývám v první kapitole této práce.

Druhá kapitola je věnována výběru textů a následně i stručné charakteristice 12., 15. a 16. kapitoly Lukášova evangelia.

Stěžejní částí mé diplomové práce je právě výklad podobenství, ve kterých hraje bohatství, majetek zásadní úlohu. Této exegezi se věnuji ve třetí kapitole této práce. Vedle samotného výkladu je u každého vybraného podobenství popsána vnitřní struktura textu a širší kontext.

Následující kapitola určitým způsobem shrnuje různé postoje jak k bohatství, tak ale i k chudobě, jak je nacházíme v Lukášově evangeliu.

Pátá kapitola se zaměřuje na vztah bohatství a Božího království.

V poslední kapitole je prostor věnovaný první křesťanské komunitě prvního století a jejího vztahu k bohatství a majetku. Jako ideál je zde představen život podle apoštolů, „vita apostolica“.

Jaké úhly pohledu na bohatství můžeme v Lukášově evangeliu najít? Co si z nich můžeme odnést i dnes pro svůj každodenní život?

V podobenství o boháči a stodolách (L 12,13–21) se v jeho první části zmiňuje dědictví. Každý z nás má pravděpodobně s dědictvím ve svém životě nějakou zkušenost. Ať už vlastní nebo z okruhu svých přátel a známých. V některých případech je právě rodinné dědictví kamenem úrazu. Kvůli němu někdy nemluví několik generací po sobě z údajného ukřivdění. Co z toho vyplývá? Jsme zcela závislí na hmotných věcech,

honosných darech. Díky tomu dokonce přehlízíme vlastní přátele, kamarády a někdy i nejbližší v rodině.

V dalších dvou podobenství o ztraceném penízi a o marnotratném synu (L 15,8–32) je nám předložen opět jiný úhel pohledu. Obě podobenství spojuje téma radosti nad znovunalezenou mincí (L 15,9–10) nebo návratu ztraceného syna domů (L 15,22–24). Následně z této pozemské radosti můžeme svůj úhel pohledu přesunout na duchovní život a radost Boha z každého hříšníka, který se obrátí a činí pokání. Umíme si představit, jakou radost máme, když najdeme ztracený majetek (ať je to mince, ovce nebo dokonce ztraceného člověka, kamaráda, přítele). Co si však neumíme představit je radost nebeského Otce nad návratem ztraceného syna domů. Někoho, kdo byl mrtev (byl ztotočen hříchem) a zase žije (je ve stavbu milosti posvěcující a opět zcela zaměřen a spojen s Bohem). Umíme my sami odhlédnout od pozemských statků a zaměřit svůj zrak směrem k Bohu? Umíme si připustit naše nedostatky a hříchy, opustit je a znovu svůj pohled zaměřit na Boha, nebo je nám vlastně v našem životě dobře ve „starém způsobu života“ a mnohdy se tváříme jako ti spravedliví, kteří obrácení nepotřebují (L 15,7)?

Podobenství o nepoctivém správci (L 16,1–9) jako by bylo psáno v dnešní době a pro dnešní dobu. Pokud se podíváme na všechny prozíravé správce tohoto světa, ať už to jsou dnešní političtí zástupci, zástupci firem jako bylo NWR a jeho šéf pan Bakala nebo v minulosti investiční manažeři podílových fondů (v devadesátých letech například pan Kožený). Jako bychom si dnes řekli: ano, toto je podobenství přímo pro ně. Nebudeme náhodou ve finále v šoku, že Ježíš tyto „nepoctivé správce“ nakonec chválí? Jak to tedy Ježíš myslí? Máme být také „nepoctivými správci“? Z mého úhlu pohledu určitě ne. Máme si však vzít z něčeho, co dobře a důvěrně známe příklad. Máme se stejným zápalem a horlivostí, jako tito „nepoctiví správci“, starat o to, co má trvalou hodnotu ne na tomto světě, ale ve světě budoucím, věčném. Druhý úhel pohledu v tomto podobenství je nám také velmi dobře známý, jsou to totiž půjčky. Zde se nám může poodkrývat systém, jak by asi měli fungovat banky a celý bankovní systém. Již v době Ježíše z Nazareta existoval určitý systém půjček a úroků. Jak velký úrok je ještě akceptovatelný a co již můžeme považovat za lichvu? I tímto se v době sepsání Lukášova evangelia lidé zabývali. Jak to funguje dnes? Je morální, aby si určité nebankovní instituce účtovaly úroky z půjček i přes 30 %? Máme dnes nějaké mechanismy, jak tomuto zabránit? I toto podobenství je pro dnešní dobu velmi aktuální a živé.

V posledním podobenství o boháči a Lazarovi (L 16,19 - 31) je velmi jasně vykreslena situace, jak může bohatství zaslepit náš zrak vůči chudým a potřebným. Jsme to právě my, „bohatí lidé“ Evropy, kterým je toto podobenství určeno. Jak štedře se chováme k ostatním lidem celého světa, kteří nemají někdy peníze ani na ty nejzákladnější potraviny? Jsme vůči nim štedří? Bohatství samo o sobě hříchem určitě není. Hříchem nastává až tehdy, kdy pro samotný blahobyť nevidíme „chudé u našich dveří“. Je zde zcela jasně naznačena cesta, kterou máme jít. Máme si budovat skutečné bohatství, které nám „žádný zloděj nemůže ukrást a žádný mol zničit“. Právě bohatství „nespočívá v jídle a pití“, ale v dobrých skutcích vůči našim bližním. Bohatým se člověk stává ne tím, co nashromáždí, ale tím, co rozdá svým přátelům, bližním, známým a všem potřebným. Toto bohatství nemusí být jen materiální. Může to být náš čas pro druhé, dobré slovo, povzbuzení.

Další studium tohoto tématu lze rozvíjet různými směry. Jedním z těchto témat, které jde za hranici mé diplomové práce, může být současný pohled sociální nauky církve na bohatství a chudobu. Ruku v ruce s tím souvisí i způsob získávání si finančních prostředků. Tímto tématem rozumím lidskou práci. Dnes vidíme spoustu témat z této oblasti: spravedlivá mzda, právo na stávku, důležitost odborů a další. Nejenom svět lidské práce, ale také témata solidarity, vztahu morálky a ekonomie, soukromá iniciativa a podnikání, to jsou všechno oblasti, kterým se současná sociální nauka církve věnuje.²¹³

Celou svoji práci bych rád zakončil několika úryvky z Kompendia sociální nauky církve: *Majetek plní svou funkci služby člověku, když je zaměřen k tomu, aby přinášel prospěch druhým lidem i společnosti. Bohatství je dobrem pocházejícím od Boha. Kdo je vlastní, musí je užívat a uvádět je do oběhu, aby z něho měli prospěch také chudí. Nezřízené přilnutí k majetku a dychtění po jeho hromadění je vnímáno jako zlo. Bohatství, vysvětluje svatý Bazil, je jako voda, která vychází z pramene; je stále čistá, když je často odčerpávána, ale zahnívá, když se pramen neužívá.*²¹⁴

²¹³ Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří. 2008, s.174–240

²¹⁴ Srov. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 214

Seznam použitých zkratk

ČEP	– Český ekumenický překlad
ed.	– editor
atd.	– a tak dále
č.	– číslo
NZ	– Nová zákon
s.	– strana
srov.	– srovnej
stol.	– století
sv.	– svatý
SZ	– Starý zákon
v.	– verš
WBC	– World Biblical Commentary

Pro citace biblických knih byl zvolen systém zkratk užívaný v ČEP Písma svatého

Seznam literatury

Biblický text a jeho překlady:

BIBLE, *Písmo svaté starého a nového zákona (včetně deuterokanonických knih)*, český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1996

NESTLE-ALAND, *Novum testamentum Graece et Latine*. Deutsche bibelgesellschaft, 1999

Ostatní literatura:

FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X – XXIV). A new translation with introduction and commentary*. The Anchor Bible. New York: Doubleday, 1985

JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J, ed. *Evangelium podle Lukáše*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří: edice Sacra Pagina, 2005

MÁNEK, Jindřich. *Ježíšova podobenství*. Praha: Blahoslav, 1972

MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*. Český ekumenický komentář k Novému zákonu. Praha: Česká biblická společnost, 2018

MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium svatého Lukáše*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní vydří: Malý stuttgartský komentář, 1998

NEVŘIVÁ, Barbora. *Bohatství a chudoba v podobenstvích v Lukášově evangeliu*. Diplomová práce. Olomouc, 2011

NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary, Luke 9:21 - 18:34*. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1993

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Edice Kalich, 1956

Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2008

PARSONS, Mikael C., *Luke*, Baker Academic, 2015

REJNUŠ, Oldřich. *Finanční trhy*. Praha: Grada publishing, a. s. 4. aktualizované a rozšířené vydání, 2014

ZBOŽÍNKOVÁ, Veronika. *Podobenství o marnotratném synu (L 15,11-32) a jeho dějiny působení*, bakalářská práce, Brno: Masarykova univerzita v Brně, pedagogická fakulta, 2017

Elektronické zdroje:

Dějiny peněz: [2021-07-15]:

https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bjiny_pen%C4%9Bz

BROŽ, Jaroslav. *Studijní texty pro posluchače Katolické teologické fakulty v Praze*.

[2021-07-15]: <http://ktf.cuni.cz/~brozj/distanzni/lukas.html>